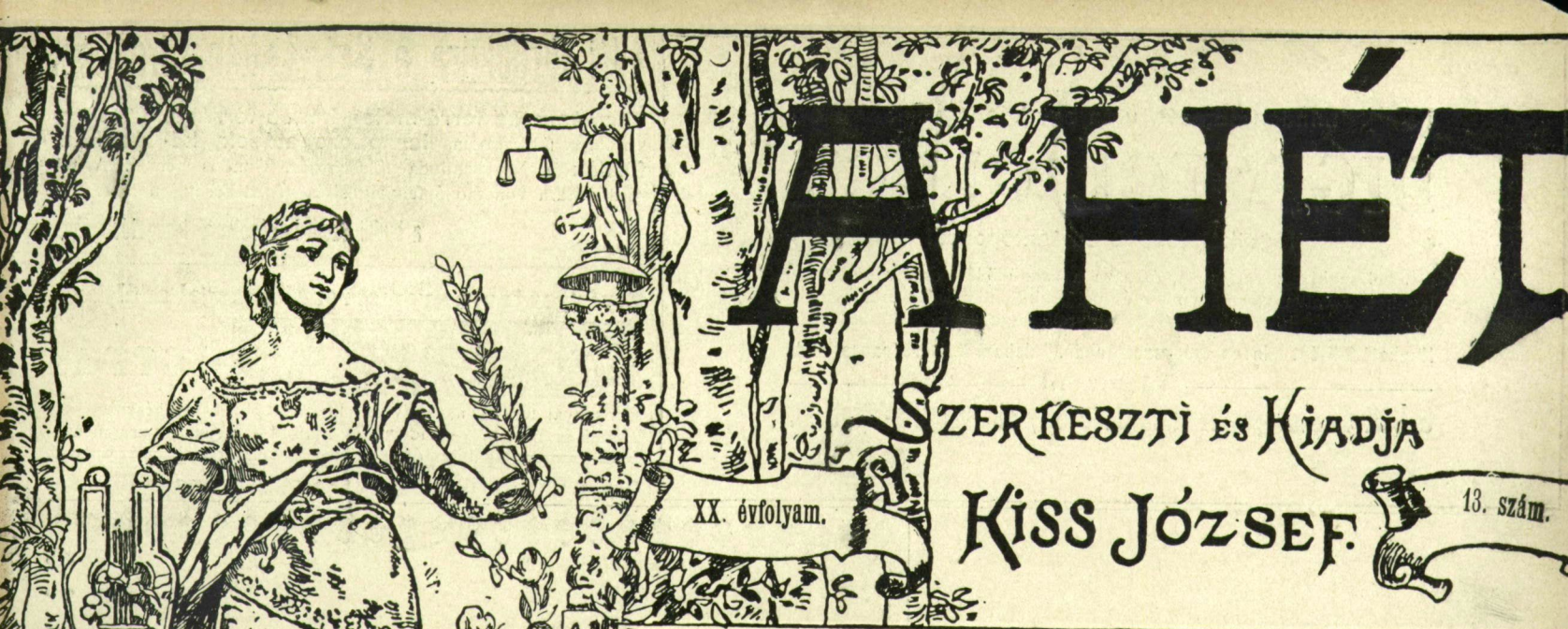

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA
KISS JÓZSEF

XX. évfolyam. 13. szám.

BERLITZ

Erzsébet-körút 15.

NYELVISKOLA

felhőttek részére.

FORDÍTÁSOK

A HÉT

SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA

most

VIII., Népszínház-u. 22.

szám alatt van

DR KARSAI SÁNDOR
A GYERMEKVÉDŐ LIGA IGAZGATÓJA

♦♦ Minden étkezés után egy késhegynyi ♦♦

DIGESTOL GLÜCK

♦♦ legtökéletesebb emésztőporból ♦♦

mely elősegíti az emésztést, fokozza a bélműködést és étvágyjavítólag hat. Javalva van a gyomor és bél legkülönbözőbb bántalmainál, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható 2 K-ért minden gyógyszerárban. 3 dobozt 5 K-ért franco küld.

FÓRAKTÁR:

GLÜCK REZSŐ gyógyszerháza Budapest, VI., Hungária-körút 93.

Téli fürdőkúra a Szt.-Lukácsfürdőben.

Természetes forró-meleg kénes forrástó a Thermálszálloda földszintjén, iszapborogatások, kő- és kád-fürdők a Nagyszálloda földszintjén. Gondos pensió. A téli fürdőúvadra vonatkozó felvilágosítás végett forduljon

a budai Szent-Lukácsfürdő Igazgatóságához.

Étvágyat javít, gyomorrontást megakadályoz a

KRISTÁLY-forrás

szénsavval telített ásványvize. Legtisztább és legegészségesebb asztali és borvíz. — Vidékre és külföldre kérjen fuvardíjmentes szállításról árjegyzést és címezze:

Szt. Lukácsfürdő-Kutvállalat, Budapest—Budán.

*Thermia-szálloda
Budapest, Rakóczi-ut 7. szám.
A Nemzeti Színház mellett.*

Moët & Chandon

a legfelsőbb udvar
és az arisztokrácia
: pezsgője :
: Alakult :
: 1743 :

Dezérkepviselet: J. Weidman · Wien · III.

HIRDETÉSEK felvételnek A HÉT kiadóhivatalában VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Reggelizés előtt fél pohár

SCHMIDTHAUER-féle

Használata valódi áldás gyomorbaajosoknak és székelyvadászatban szenvedőknek.

Igmándi

keserűvíz

az elrontott gyomrot 2-3 óra alatt teljesen rendbe hozza.
Kis üveg 40 fill.
Nagy üveg 60 fill.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... kor. 10.—

Negyedévre ... kor. 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— Budapest, márczius hó 28. —

Április elsejével kezdődik az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése márczius végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.

Félévre 10 kor.

Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Szerbia megváltója.

— márcz. 26.

A háborus időjárásnak van már egy tanulsága: az exponált politikus helyezzen el multjában óvatosan egy-két gyilkosságot, mert nem lehessen tudni, hogy mikor kell szépszerével visszavonulnia az exponált állásból. A szerb trónörökös tulzatosan óvatos volt, mert ő nem egy, de egész tucsat ilyen gyilkosságot helyezett el multjában s most szabadon válogathatott, hogy a sok közül melyik gyilkossággal fogja megokolni visszavonulását. Egy trónörökös nagy ur, akinek még ilyen dolgokban is egész készlettel kell rendelkezni. Választása Kolakovicra, a tulajdon kutyamosójára esett, akinek beleit sarkantyus csizmával taposta ki pár nappal ezelőtt.

A politikusok tehát egy új tapasztalással és a szerbek egy új megváltóval gazdagodtak. Impozánsabb dolog lett volna, ha a szerb háborús párt, miután meggyőződött törekvéseinek kilátástalanságáról, nyíltan és őszintén beismeri Európának és önmagának, hogy háborus propagandája örület volt, melyből szerencsésen kijózanodott. De a szerbek izlése már olyan, hogy esztétikusabb cselekedetnek tartják egy kutyamosó hullája mögé bujni, mint a saját fizikai gyöngeségüket beismerni. Talán azért, mert a gyilkosság csak az erkölcsi állapotokat kompromittálja, de a gyöngeség beismerése egy egész nemzet hadi erejét mutatja be a maga egész valóságában. Már pedig a gyöngeség manapság nagyobb szégyen, mint az erkölcstelenség.

és így érthető is, hogy Szerbia rátartóbb az erejére, mint az erkölcsére.

A világnak különben tökéletesen mindegy, hogy Szerbia miféle fügefalevelet használ, amikor meztelenségét takargatja. A világ ismeri Szerbia erejét és ismeri Szerbia erkölcsét. S ha Szerbiának két rossz között kellett választani, helyesen tette, hogy a kevésbé rosszat választotta. Jobb volt a trónörökösrel Kolakovicot megöletni, mint lemészároltatni a szerb armádia tízezreit. Ámbár hiszen még nem egészen bizonyos, hogy a szerb trónörökös lelkiismeretének ez a felébredése csakugyan a béke helyreálltát jelenti-e Ausztria-Magyarország és Szerbia közt. Az azonban kétségtelen, hogy a lelkiismeret odaát ébredezni kezd, ha mindjárt a félelem unszolására is. Igen, Szerbia megijedt s ez ijedtség palástolására előránczigálta a lelkiismeretét. Mert jobb lelkiismeretesnek lenni, mint hepciáskodni és a hepciáskodást veréssel megfizetni. És még ennél is jobb morálisnak lenni, amikor a morál az egyetlen út, amelyen a katasztrófa elkerülhető. Szerbia ugyan szívesen lett volna erkölcstelen és lelkiismeretlen, ha ez a két tulajdonság sikereket biztosított volna neki. De ez a két tulajdonság is olyan, hogy csak egy Napoleonban egyesülve tudnak nagyot és hatalmasat alkotni. Azonban Szerbiában csak az erkölcstelenség meg a lelkiismeretlenség van meg a napoleoni erényekből. Hiába dobant a lábával, a katonák százazrei nem nőnek ki a földből, enélkül pedig kárba vésznek a napoleoni erények. Ez a magyarázata, hogy Szerbia szívesebben lett egy erkölcsös és lelkiismeretes kis náczió, mint egy megvert Napoleon.

Szerbiában különben sem ezek a tünetek mutatják az európai erkölcsök szintjét. A maroknyi nácziót legjobban jellemzi, hogy egy tizenkilencz éves ifjú befolyása alá vetette magát, aki idegenben nevelkedett s még alkalmat se talált arra, hogy a szerb állapotokat megismerje. Csak a fölületes kritika állithat olyat, hogy a szerb állapotok elvadulásáért ez a tizenkilencz éves ifjú felelős. A szerb gyávaság ül valamikor a vádlottak padján azokért a veszedelmekért, melyeken Szerbiának át kellett esni mostanában. Szerbia gyáva volt a maga sorsát intézni s a tizenkilencz éves ifjut választotta ki a politika felelős szerkesztőjének. A kis náczió akart valamit s mert jól tudta, hogy kicsi nácziók csak a házardjátékosok vakmerőségével érhetnek el valamit, kiszemelte a vakmerő ifjut, hogy ez csinálja meg mindazt, amit Szerbia csupa gyávaságból, vagy

ha úgy tetszik, komoly megfontolásból nem mert inicziálni. A példa drasztikus, de talán legvilágosabban magyarázza Szerbia magatartását: Szerbia kezében a trónörökös az a bizonyos kandur volt, akinek lábaihoz égő taplót kötnek, hogy bomlott ugrándozásaival itt is, amott is tüzet gyújtson. Ez a gyáva gyújtogatók módszere, akik egy ugrándozó kandurnak szeretnék köszönni azt az összeget, melyet a véletlen tűzkárból a biztosító-társaság kifizet. S most, hogy a tűz veszedelmesebb dimenziókat ölt s a kár nagyobbának ígérkezik, mint amennyi a biztosítás révén megtérülhet, megfojtják a kandurt, hogy utját vágják a tűz továbbterjedésének.

Sohase vettük komolyan Szerbiát és csodáljuk, hogy a bécsi külügyminiszteriumban Ausztria-Magyarország nagyhatalmi presztizsét oly nagyon védtek Szerbiával szemben. Ez a tulzott szigorúság légfeljebb Szerbia tekintélyének használt, de a miénknek aligha vált előnyére. S hát olyan nagy diadal, ha a história valamikor azt jegyzi fel, hogy Szerbia elfogadta minden feltételünket s diktandónkra behódolt Ausztria-Magyarországnak? Szerbiában most az éretlenség ült az ész trónusába s az éretlenségen aratott diadal még abban az esetben se jár sok babérrel, ha ezt a diadalt tökéletessé teszi az ellenfél föltétlen behódolása. Nemkomoly náczióval szemben szinte kórikus látvány a diplomáciai nagyképűség. S ezt a nagyképűséget most már igazán szelidíteni lehetne, amikor az ellenfél kétségbeesett vergődése már kórikus látványt nyújt nemcsak nekünk, de egész Európában. Szerbia beleesett a mulatságosba s a mi diplomáciánk, ahelyett, hogy maga is mulatna, komor ábrázattal nézi a groteszk vergődést, melybe Szerbiát a folytonos hazudozások juttatták. A Drina partján szabadulni szeretnének s előránczognak a trónörökös multjából egy gyilkosságot. Minthogy azonban a gyilkosság nem olyan valami, amit Európa a szerb trónörökössel szemben komoly oknak elfogadhatna, kieszelnek egy összeesküvést, melyet a trónörökös szőtt a saját atyja ellen. Nem röstelnek egy kutyamosó mögé bujni s a kutyamosót Szerbia megváltójává avatni, s a diplomácia még mindig patétikus pose-ban áll és diktál. És mindezt egy néppel szemben teszi, melynek nivója olyan, hogy a maga deus ex machináját hol egy király, hol pedig szolga meggyilkolásában üdvözölhette. Csodáljuk a diplomácia gusztusát. Szerbia nem nagy dicsőség ellenségnek s a jóizlésű ember már csupa averzióból is barátságot köt ilyen ellenséggel.

Lynkeusz.

Az igazi politikus szokott néha igazat is mondani, de csak azért, hogy hazugságait más esetben annál eredményesebben elhelyezhesse.

*

Jegyezd meg magadnak, te származásod restellő plebejus: a nyulbörtől a palotáig sokkal heroikusabb az út, mint a párduczbörtől a zálogházig.

Seitz. Viktor.

Nőm.

Vékony, fehér kis nő lesz az enyém,
Olyan, mint rózsza a ravatalon.
Beteg, nagy vágygal ölel majd, de én
Kimélve, áhitattal csókolom.
Elüldögél magányos nyughelyén,
Ölében kézimunka, tarka lom.
Én tudni fogom, hogy nincs több remény,
Hogy elhagy egy halk, párás hajnalon.

Lesz kicsi fészkünk: három szűk szoba,
Pár képet, csipkét őriz majd a fal.
Sarokban kis, lehangolt zongora,
Szívünkben néhány csöndes, régi dal.
Az asztalon párolgó vacsora
Este, ha hazavet a hivatal.
Ő jön elé, — oly bus a mosolya:
Valamit, érzem, mondani akar.

Könnyen fárad, korán ledül az ágyba.
Mellé ülök, ráhajtom a fejem.
Kezét tapintom olykor: nincs-e láza?
Takargatom és gondját viselem.
Ha alszik, nézem: mi lehet az álma?
Anyjával álmodik, vagy énelem?
... Rövidruhás, szelid kis szőke lány ma.
Ő lesz a nőm, de még nem ismerem.

Lányi Viktor.

Skabieszky lovag vacsorája.

Irta: CHOLNOKY VIKTOR.

I.

Skabieszky Taddeusz lovag felébredt, kellő óvatossággal megmosakodott, az orra töve mellől kinyomott két fekete pontot, azután pedig felöltözködött és végül be is fejezte toalettjét a nagy papírvágó olló segítségével, amelylyel lenyirbálta a nadrágja szélére naponta kellemetlenül odafeslő rojtokat. Szerencsére abban az időben mindenki kurtára kötve viselte a nadrágját. Ezek után a lovag azon esett gondolkozni, hogy ebédeljen-e, vagy pedig uzsonnázzék. A szíve szerint jobb szerette volna az utóbbit csinálni. De viszonyai ma az előbbire kényszerítették rá. Tudniillik déltől, a lovag rendes felkelő idejétől kezdve, délután öt óráig könnyű és kellemes az időt egy kifli és két sportcigaretta társaságában eltölteni, hogy azután beülhessen az ember a kávéházba és ott családfájának az ő személyében összpontosított minden ragyogásával költse el a haboskávét három kalácsal és olvassa az esti lapot, diplomataránczsal a homlokán, állandóan fenyegető tekinteteket vetve a pinczerek felé.

Hanem ez drága mulatság. Majdnem negyven krajczár kell hozzá, azonkívül a lakkcipő állapota is irányadó. Skabieszky lovag tudniillik minden hónap elsején lakkcipőt vett magának, mert a skabievai Skabieszkyek már a keresztes háborúk idejében is lakkcipőben jártak s azóta mindig megtartották ősi szokásukat. Ellenben a készen vett lakkcipőnek is

megvan az az ősi szokása, hogy a hónap tizenötödikén túl már csak részben mutogatásra, részben eldugásra való. Lehető elterpeszkedettten való mutogatásra azon a lábon, amelyen még ép, de óvatos asztalláb mellé való dugásra ama másik lábon, amelyen két heti viselés után a bőr feltétlenül és rendesen oldalt, kireped.

Taddeusz gyors pillantást vetett a lakkcipőjére. Az a jobb lábáról is, a balról is, pontosan onnan, ahol a tyukszem van, éberem tekintett vissza rá. Baj. A mellénye zsebébe nyult. Huszonnyolcz krajczár. Vége az uzsonnának, itt nincs más hátra: ebédelni kell. A lovag, az ezuttal busképü Skabieszky lovag, elindult tehát mellékutczákon keresztül a »Vesztett ember« felé.

A »Vesztett ember« kicsiny kis korcsma volt a Ferenczvárosban és a címét jogtalan büszkeségből hordta, mert csupán egyetlen egy vesztett ember járt belé rendesen. A szomszédos Pasteur-intézetnek az az öreg, köszvényes ápoltja, akit vagy tizenöt évvel előbb oltottak be és mivel a községe szegény volt ahhoz, hogy kiválsa, amikor már hazamehetett volna, tehát irgalomra ott maradt valami bizonytalan szolgai minőségben az intézet fala között. Jártak ugyan néha, különösen ünnepnap délutánján, más vesztettek is ebbe a korcsmába, de ezeket Ottilia bácsi — ahogy a korcsmárost hívták — nem nagyon szerette, mert kevesett ittak és sokat vakaróztak az oldalukon, ahol a friss oltás bántotta őket, ugatni meg egyáltalán sohasem ugattak, akárhogyan elvárta volna is ezt tőlük a lokalitás többi vendége. A »Vesztett ember«-be csupa csendes, halkbeszédű vendég járt, itt hét krajczárért lehetett kapni a spricczert és huszonhatért három tál ebédet.

Olyan vendég, aki zajt is ütött volna, csak kettő szokott jární. Ottilia bácsi olasz halszagról ferenczvárosi vöröshagymaszagra transzponált osztériájába. Az egyik Skabieszky volt, uzsonnátlan napokon, a másik pedig... nos, a másik így kiáltott fel éppen ezen a napon, amint éppen a lovag lépett be a vendéglőbe:

— Assecura me San Jago de Compostella! Hiszen ez az én nemes barátom, a nagy nyepozvolimek-utóda, Kosciusko unokaöcscse, Klopicki diktátor keresztfia! Ez skabievai Skabieszky Taddeusz lovag, akinek ma megint mind a két lábán lyukas a lakkcipője!

Aki megismeri ezekről a szavakról a szót, az most bizonyára nyájasan összerosolyog velem, aki ellenben nem ismeri meg, az jóformán meg sem érdemli, hogy megmondjam: valóban Amanchich Trivulzió, a hajós, az oceán hajdani császára, az utolsó kalandor ült ott benn a vendéglőben és köszöntötte ilyen kellemetlen szavakkal az érkező lovagot.

— Per Bacco, Taddeo! Gyere, ülj mellém, edd meg, hamar a huszonhat krajczárt, azután majd elbeszélgetünk még egy kicsit! — folytatta feleletet nem várva Trivulzió.

A lovag sötéten nézett rá, reszketett az indulattól, rángó ujjal pödörgette a kurtára nyírt vörös bajuszát s csak a foga közül dohogta vissza:

— Marha! — s azzal leült Trivulzió asztala mellé.

— Comment? — szörnyűködött vissza tréfásan Amanchich. — Que vous m'en vuler... csak nem tévesztess össze azzal a hussal, amit mindjárt »fatányéros« nevezettel fog eléd tenni a padrone?

— De igenis, marha vagy! — ismételte nagy hangsúlylyal Tádé.

— Miért? Avagy is: perché? ahogyan vitéz barátom, Caragal, a lisszaboni királygyilkos mondaná. Miért, effendim?

— Először is, mert nem huszonhat krajczárom van...

— Hanem huszonnyolcz — talált rá az igazi összetre Trivulzió.

— ... Másodszor pedig felesleges belekiabálnod itt Magyarország összes vesztett embereibe, hogy nekem a cipőm, a lakkcipőm...

— A keresztes háborúk idejéből való — fejezte be ezt a félmondatot is Trivulzió.

Tudni kell most már, hogy Amanchich sohasem mondott véletlenül kellemetlenséget másoknak. Aki véletlenül, öntudatlanul kellemetlen, az számár ember, kivető; az okos ember csak akkor kellemetlenkedik, amikor valami célja van vele. A karakterének ezzel a részével Skabieszky ugyan nem volt egészen tisztában, de hogy valami ösztönszerű sejtelve volt róla, azt az mutatja, hogy hirtelen dühét valami meglegedés váltotta fel, amikor Trivulzió tovább is kellemetlenkedett vele. Derengeni kezdett az agyában, hogy ez az ember őt most azért kicsinyli így le, azért tipor így rá a tekintélyére, mert — meg akarja venni s azt akarja, hogy mentül olcsóbbnak, hitványabbnak, semmitértőbbnek érezze magát. Azért hamar felfalta a fatányéros után következett császármorzsát s így kérdezett vissza végre a Trivulzió inzultusaira:

— Te, tudsz valamit?!

— Tudok — felelte a fogát piszkálgatva az oceán császára. — Egy liter bort, amit Ottilia bácsi mindjárt idehoz, meg azután...

— Meg azután?

A félszemű dalmata a szája sarkába szorította be a virzsiniáját, a lábát kényelmesen felrakta a szomszéd székre, a fogpiszkálóval a körme tisztításához látott hozzá s azután lefelé nézve, mintha a saját gyomrának beszélne, összeszorított szájjal s boszantó szüneteket tartva kezdte el:

— Te Tádé... Hogy is van a dolog a számvevő-ségnél?... Onnan már kidobtak, ugy-e?... No persze... A Vaslapszki majorátusnak a dolga meg még mindig attól függ ugy-e, hogy mikor fogjuk visszavivni Lengyelország szabadságát?... No ne félj... Nincs még veszve Lengyelország... Vagy legalább is a nyelv még megmaradt... Ámbár azt hallom, hogy az öreg Krapulinszki grófné is kidobott és most Ruskinben meg a preraphaelistákban gyönyörködik egy ideillő szakfőru társaságában... Baj, baj...

— Baj, baj! — sóhajtott vissza a lovag, aki ekkorra már, helyzete eme feltárásának a súlya alatt mind a két könyökével az asztalnak támasztotta a fejét.

Pillanatra csend támadt, de azután Amanchich hirtelen nagy biztatóan energikus mozdulattal hajtotta bele virzsiniája csutakját a kályha sarkába, nagyot ivott, az öklét az asztalra nyomta és az állát előre feszítve szólt:

— No hát azért sem baj! A kérdés csak az, hogy mit szeretsz jobban enni vacsorára, rusznyák halat-e, avagy pedig csirkét? Vagy, hogy szélesebben fejezzem ki magamat: tyukot? Szóval szárnyast és nem tuskéset, mint rendesen szoktál?...

Most el kellene mondanom, hogy Ottilia bácsi, a korcsmáros, e szavak után ijedten ugrott fel, mert azt hitte, hogy csakugyan vesztett ember tévedt az ő nyugodalmas vendéglőjébe. El kellene mondanom a két jóbarát beszélgetésének további részleteit, de e helyett kénytelen vagyok átadni a szót megint Trivulziónak, aki nagy határozottsággal mondta:

— Jó, hát lesz tyuk! — azután pedig

II.

így folytatta, de vagy egy esztendővel az elmondottak után és most már nem a lovagnak, hanem nekem beszélve, aki szokott véletleneink egyikénél fogva összetalálkoztam vele:

— És lett tyuk! Haha; szegény Taddeusz, kapott tyukot!

A grog, mely hallgatag megegyezés szerint felhívás volt részemről az elbeszélésre, már ott is párolgott előtte és Trivulzio mondta tovább a lovag történetét:

— Tudnillik én abban az időben titkára voltam Tuttaforzenak, a kitünő czirkuszigazgatónak, aki elküldött felfedezőutra, hogy szerezzen neki valami egész különös attrakciót. Bregoviczában, egy kicsiny kis horvát városkában állomásoztunk, pokoli forró volt a nyár és a közönség nem volt kíváncsi többé sem a bukfenczező számárra, sem a kigyóemberre, sem pedig az óriáshölgyre, akinek donna Esztella volt a neve. Hiszen tudja: mentül vastagabb a derék, annál lengőbb a név... De ez nem tartozik a dologra: Ott folytatom, hogy különös attrakciót keresni Budapestre jöttem és amikor Skabieszkyvel összetalálkoztam, — pedig láttam már vagy százszor a szegény lovagot — ekkor az arcára nézve, valami hirtelen intuíció azt láttatta meg velem, hogy ennek az embernek a képe tulajdonképpen szakasztott olyan, mint egy mgolongo-négeré, — kár, hogy fehér. A cipőfényemáz gondolata azonban tüstént a fejembe ötlött, hiszen tudja, milyen gyorsan tudok eszméket társítani és a lovag napi három forintért máris szerződött volt, természetesen anélkül, hogy neki magának csak sejtelve is lett volna arról, mire szerződött.

No... megérkeztünk Bregoviczába, az állomásról zárt kocsiban vittem a lovagot a czirkuszba, nehogy az emberek meglássák és ott azután hamarosan betaszígtuk egy öltözőbe. Sötét lyukak voltak ezek az öltözők, Skabieszky orditozott is egy kicsit, sőt, ha nem csalódom, a becsületemben is megsértett néhányszor, de azután, mikor az ajtó résén keresztül benyújtottam neki az aznapra járó három forintját, minden további zugolódás nélkül türte délután azt is, hogy a czirkusz két szolgálja bement hozzá, levetkőztette és Fernolendt-féle fényemáz segítségével hamarosan kijavította azokat a hibákat, amelyeket mosdás közben Taddeusz minden óvatossága ellenére is magán felejtett. Kikefélték olyan feketére, mintha az egész skabievai Skabieszky-családfát a saját kutyabőrén gyászolná, valami talitarka rongyot dobta rá, összehorzolták a haját és hosszú szakállat ragasztottak neki. Notabene, a mgolongo-négereknek akkora szakálla sincs, mint a tenyeremnek. De Bregoviczán így is jó volt. Sőt még jobb.

Megérkezett az este és szegény barátomat, a lovagot, a két szolgálja az öltözőből kilökte a manézsba, bele egyenesen abba a ketreczbe, amelyben előbb miss Tohuva-bohu produkálta magát a teljesen megszelídített birkáival, galambjaival, legyeivel és egyéb fenevadjaival. Taddeusznak először elállt a szeme világa a nagy fényesség láttára, azután pedig elakadt a szava a publikum nagy tetszéslármájának a hallatára. És ez némileg szerencse volt, mert azután annál nagyobbabban ordított, amikor én hátulról a kezemben levő vasbottal oldalba szurtam. A publikum dörögve tapsolt már ennek az ordításnak, a lovag pedig kérdő mozdulattal fordult vissza felém, hogy mit akarok tulajdonképpen. Ezzel a mozdulattal háromnegyed profilba jutott az igazgatónak, aki természetesen szintén ott állt a ketrecz mellett s aki ezt a pillanatot használta fel arra, hogy egy vöröstaréjos, egészen fehér tyukot hozzávágjon a rácson keresztül Taddeusz barátom fejéhez.

A nehézfelfogású lengyel ezt az intést csak úgy nem értette meg, mint az én döfésemet. Azért kénytelen voltam neki odasugni lengyelül, még pedig a legtisztább podvoliciszksai szójárásban, hogy:

— Edd meg!

Ugy látszik, ekkor világosodott meg a szegény kis agyában a tyukvacsora ígérete, mert irtózatosat, a »Veszett ember« legjobb napjaira emlékeztetőt hördült és nyakon ragadva a tyukot, megcsóválta a feje fölött adázul.

En tudtam, hogy azért, mert hozzám akarja vágni, de a publikum nem tudta, — hiszen a publikum sohasem tud semmit — s dörgő tappsal fogadta ezt a produkciót.

Már most, meg kell mondanom, hogy Skabieszky lovag aznap éhesebb volt, mint szokott lenni és éppen olyan szomjas, mint rendesen szokott lenni. Éhesebb, mert céltudatosan nem adtunk neki aznap semmit sem enni, szomjas, mert a dicsőség szomjusága elválaszthatatlan minden igazi lengyel férfitól. És azért: amint ott érezte kezében a tyuk meleg, vértől duzzadó nyakát, látta a rángatózó, finom mellét, felébredt az étvágya, amint pedig hallotta a tapsot, felébredt benne a dicsőség szomjazása is. Odafordult a bregoviczaiak felé és harmadik üvöltést hallatva, leharapta a tyuk nyakát, — megette az egész öreg, kimustrált szárnyast nyersen.

A siker óriási volt, de amikor a lovagot ketreczestől együtt visszatoltuk az öltözőbe, megint néhány becsületsértést hallottam tőle. Ezek az invektívák még fokozódtak, amikor az igazgató másnap velem küldte be hozzá az ebédjét: korpalevest. Hiszen érti, hogy éheztetnünk kellett, különben hogyan ette volna meg másnap este is a tyukot. Pedig megette. Nagyon éhes volt szegény és a zsufolt czirkusz tombolt a gyönyörűségtől.

Mit szaporítsam magának a szót? Egy álló hétig etettük Skabieszky lovagot az eleven tyukkal, ő pedig bennünket a fenével. Egy hét múlva a közönség megunt a vadembert, közben beszereztünk új attrakciót is már, az igazgató tehát bement Tádé öltözőjébe, ahol ez raboskodott és így szólt neki:

— Itt a tizennyolcz forint, ami még jár. Itt van benzin, ezzel megmosakodhatik, ha akar. Azután pedig lehetőleg gyorsan elmehet, mert ez a ketrecz kell annak az embernek, aki előbb belebujik a saját fülébe, azután leharapja a fülét, így tűnik el.

Taddeusz megint felmosakodott olyan piszkosra, mint szokott rendesen lenni, azután jött és keresett egyenesen engemet.

— Ez most megöl — gondoltam magamban.

Tudnillik a rossz lelkiismerettől elhagyott a logikám és elfelejtettem, hogy Tádénak huszonegy forint van a zsebében. Nem, mynheer, nincs az a lengyel, aki komolyan tudna haragudni, mikor huszonegy forint van a zsebében. Csak egy kicsit volt rekedt a hangja, amikor így szólt hozzám:

— Gyere velem vacsorázni!

El is mentünk egy igen jóra való kis vendéglőbe.

... Itt félbeszakítottam Amanchich Trivulzionak immár a harmadik grognál tartó elbeszélését és

III.

azt kérdeztem tőle:

— Remélem, reggelig vacsoráztak?

— Ennek, — felelte az én kalandorom — ennek a vacsorának kivételesen nem a vége az érdekes, hanem a kezdete. Ámbár a vége is némileg érdekes.

— No, és mi volt a kezdete? — kérdeztem én.

— Hát leültünk; étlapot kértünk. Én hamarosan egy vetreczét rendeltem, Tádé azonban, felöltve régi előkelőségét, végigfitymálta az egész ételsort, goromba volt a vendéglősekkel és végül, miután sem a rostélyost, sem a bécsi szeletet nem gondolta a szája ize

szerint valónak: megrendelt a meglehetősen piszkos-kezü pinczérnél egy főtt tyukot. Egy egész tyukot és azután utána kiáltott a pinczérnek, hogy nem kell ám azt az állatot nagyon keményre megfőzni!

— Hallja, Trivulzió — szóltam ekkor közbe szinte indulatosan. — Én magának sokat elhiszek, de *ezt* már igazán nem hiszem el. Maga most csak azért mondja, hogy Skabieszky tyukot rendelt vacsorára, hogy az elbeszélésének valami csattanós végét adja. Igaz?

— Nem igaz. Mert először is az ember a szokás rabja és egy hét alatt még a nyers tyukhoz is hozzá szokik, másodszor pedig nem ez az elbeszélésemnek a vége.

— Hanem?

— Hanem

IV.

az, ami a vacsorának és a lovagnak is — szegény Tádé! — egyuttal vége lett. Tudniillik nem mondtam önnek, hogy Skabieszky vadember-korában beleszeretett a czirkusz óriáshölgyébe, a tizennyolcz pud súlyu Esztellába. A leány viszonzta a szerelmét és úgy beszélték meg, hogy a Tádé szabadulása napján együtt fognak megszökni. Ezért történt azután, hogy a vacsora végeztével Skabieszky lerázott a nyakáról, visszahagyta a czirkuszhoz, ott belebujt egy négyszögletesre szétterített ponyvába, hogy megvárja az óriásnőt.

Hanem az a Sekszpir, Sekszpir! Az megint bajt csinált! Esztella olvasta Romeo és Juliát, megéhezett a holdfényre, kiment a czirkuszból és leült — a harmat okáért — egyenesen arra a ponyvára, amelybe Skabieszky rejtőzött el...

— Borzasztó! — szóltam közbe. — A szegény lovag nagyot kiálthatott!

— Nem kiáltott az, usted, ekkor sem, — felelte Trivulzió — mert tüstént papirossá lapult. Gondolja meg: tizennyolcz pud! De szép halál? Mi?

— Relative elég szép — feleltem. — És mi lett tovább?

— Tovább? Alig van. Az óriáshölgy kétségbeesésében öngyilkossá akart lenni, de hiába ugrott a vízbe, fent maradt, az én szegény lovag barátomat pedig másnap...

— Eltemették?

— Nem a. Szerencsére abban az időben nagyon forró volt a nyár Bregovicza körül s a föld a tó partján megrepedezett. Boldog emlékü barátomat belecsomagoltuk egy árkus pakolópapirosba, szépen körülkötöttük, azután belecsusztattuk egy ilyen hasadékba. Tudja, hogy sohasem szoktam hazudni, ez a történet is igaz, hiszen még most is hull a könyvem szegény Skabieszky barátomért.

És valóban: az üres grogos pohárba nagy, kövér könyecsepp hullott. Trivulziónak abból a szeméből, amely üvegből volt.

Az őseikkel dicsekvő nemesek czimerpajzsában többnyire egy oroszán foglal helyet kék mezőben. Vagy egy párducz lilá mezőben. Vagy egy sas arany mezőben. Szóval különböző nemesebb állatok különböző színű mezőkben. Pedig a legtöbbjük részére legstilszerűbb czimerpajzs volna egy zöld mezőben legelésző ökör, amelyik gondolkozni próbál.

*

A magyar mágna: nagyműveltségű, széleslátókörű gentleman. A magyar gentry: junker. Érthető. Az egyik Európából jött, a másik Turánból.

Seitz Viktor.

Toll és tör.

— márcz. 26.

AZ AKADÉMIA MÉRLEGÉBEN tízezer korona deficitet mutat ki a tudós társaság, ami közönségesen azt jelenti, hogy az Akadémia tízezer koronával többet költött, mint amennyit szabad lett volna költenie. Tízezer korona nem nagy összeg egy ország tudományos életének mérlegében s nincs az az állam, mely ilyen csekélység miatt szemrehányást tenne az Akadémiájának, ha ez a deficit megtérítését tőle követeli, mint ahogyan a mi Akadémiánk is tervezi. Mert minden más államban van látszata az Akadémia munkásságának, de nálunk csodálkozva kérdik az emberek: mire kellett az Akadémiának ennyi pénz? Kiadványait nem látja a nagy nyilvánosság, pályadíjait csak ritkán osztja ki a pályázók közt. E héten is visszatartotta a kasszájában a Vojnich-díjat. Előbb lecsepülte a színrehozott drámákat s e mulatsággért azzal honorálta önmagát, hogy a díjat megtartotta magának. S ha legalább a bírálata lett volna irodalmi értékű! De a bírálat jó része a Berliner Tageblattnak abból a számából nyíródott ki, amelyben Bródy Sándor berlini bemutatóelőadásáról szó esett. Ez mindenesetre új dolog. Eddig csak tudományos műveket nyírtak ki, most már a bírálatokkal is ugyanezt teszik. S ezért a munkáért tízezer koronát kérnek az államtól. Bocsánat, a Berliner Tageblatt egy száma tíz fillérbe kerül s az Akadémiának tulságosan jövedelmező üzlet lenne, ha tízezer koronát kapna egy olyan ujságpéldányért, amelyért ő csak tíz fillért adott. Az Akadémia élelmességének különben örvendünk s igazán sajnáljuk, hogy a tudomány művelése helyett nem adja magát ujságárusításra. Mert ehhez sokkal több a talentuma.

SLEZÁK ÉS CARUSO. Jól emlékezünk Caruso vendégszereplésére. Ő maga sem feledte el budapesti exkurzióját, mely csufos kudarczczal járt két évvel ezelőtt. A főváros zenészmokkjai nagy csalódással hagyták el az Operaház nézőterét és Caruso szinte futva menekült Budapestről. A két év előtti szomorú estért az Operaház igazgatósága kárpótlást akart most adni zenekedvelőinknek. Lehivatta Bécsből Slezák urat s a főváros közönségének a drága belépődíjak fejében alkalom adatott annak megállapítására, hogy milyen kiváló művész — Caruso. Két évvel ezelőtt nem tudta ezt. Előbb még Slezák urat kellett hallania, hogy a Caruso kvalitásait értékelni tudja. És ennek a közönségnek a szórakoztatására tartunk fenn drága pénzen egy intézetet s ennek a zeneértő publikumnak hozatunk az állam drága pénzén olyan vendég-tenoristákat, akiknek egyetlen fellépésért négy-ötezer koronát fizetünk. Nem sajnálunk a művésztől semmiféle áldozatot, de ezeknek az eseményeknek semmi közük a művészet-hez, mert nem állnak arányban a mi közönségünk zenei műveltségével. Ami ezen a téren nálunk történik, az tisztára zenei parvenüsködés, vagy ami ennél is rosszabb, kómius barnumoskodás: a zene csodaszülöttjeit akarjuk látni, de csak azért, hogy eldicsekedhessünk vele. Azonban az ilyenféle felbuzduláshoz csak a hiúságnak van köze, s nem az esztétikai szükségnek.

FELSÉGES IRÁSMŰVEK. Anglia most új klasszikussal lett gazdagabb, íróval, akinek irodalmi termelése bővebb, mint Shakespeare, Byron és Shelleyé együttvéve. Az új klasszikus ugyanis egyszerre kétszázötven kötettel vonul be az irodalomtörténetbe, pedig anélkül se lett volna egészen hajléktalan, mert a históriában már rég kibérelt akkora helyet,

ahol megférhet és nem fenyegeti veszedelem, hogy valaha is kiköltöztessek onnan. Akiről szó van, az új klasszikus senki más, mint Viktória királyné, a néhai, aki olyan izes csokoládét küldött bur földön csatázó katonáinak. A dicső Queennek levelezése már ezelőtt két esztendővel megjelent, és akkor az elhunyt királyné még csak egyszerű irodalmi műkedvelőnek tünt fel, aki egy-két kötetrel gyarapítja a könyvpiacot... Most azonban kétszázötven új kötetrel lép a nyilvánosság elé, akkora tömeggel, amely messze tulszárnyalja nemcsak a műkedvelő ambíciót, hanem a legproduktívabb írók: a Dumas père-ek, Victor Hugók és a mi Jókaink termelését. Kétszázötven kötetben fognak megjelenni a néhai királyné naplófeljegyzései, amiket tizenöt éves korától a haláláig rögzített meg a papiroson... Könyváradat, amely azonban legfeljebb a Duffot asszonyok, Georges Sandok és Baskircevi Máriák között kelt megdöbbenést. De mi lesz, ha Edvárd király is fellelkesül anyja példáján, és valaha szintén nyilvánosságra hozza naplóját? Akkor valószínűleg Casanova és Faublas urak érzik majd magukat kényelmetlenül, egyéb urakról nem is szólva, akik Európa különböző országaiban nagyon magas polcra emelkedtek és tekintélyes pozícióhoz jutottak csak azért, mert kalandokat játszottak Edvárdnak a kezére... A balkezére, persze!

ÁLLATVÉDELEM. Az orosz autokráciának néha kedve telik abban, hogy emberies cselekedetekkel magára terelje a világ figyelmét. Ilyen cselekedetekre elég tág tere nyílnék Oroszországban, de az autokrácia óvatos és nem akarja elkényeztetni az orosz állampolgárokat. Finnországra veti magát olyankor, amikor emberies érzülete kitör és tettekben akarna megnyilatkozni. De ezt az emberies érzést még ilyenkor sem az embereken, de az állatokon elégíti ki. E héten például rendeleti uton tiltotta el Finnországban a rituális vágást. Az autokrácia szíve nem tudta tovább elviselni, hogy az állatokat rituális módon végezzék ki. Az állatok ordítása elhallatszott hozzá Finnországból, s az ordítózás gyöngéd, megértő fülekre talált. Ezek után méltán hihetné az ember, hogy Oroszországban már csak az állatok boldogtalnok, s csak az állatoknak van panaszuk a kivégzés brutalitása ellen. Pedig vigan viszik még mindig a verpadra és a bitófa alá az embereket. És senki sem kérdezi, hogy taglóval, vagy metsző késsel csapolják-e meg a vérüket. A forradalmár mégma is messze mögötte van az állatnak, így hát az állatvédelem előbbre is való, mint az emberek védelme. S mert az autokrácia sem válogatós abban, hogy az embereket hogyan végzi ki és hogyan falja fel, hát megtiltja az embereknek is, hogy válogatósak legyenek, amikor az állatokat tálalás előtt szétjelszabdadják. Ez az erőszakosság tökéletesen rávall az orosz gondolkodásra. Ha az oroszoknak nem adatik meg a jog, hogy maga válogassa meg a halála módját, micsoda anomália volna, ha joga lenne döntenie a fölött, hogy egy csirke hogyan muladjék ki az árnyékvilágból. Aki nem rendelkezik a saját életével, az nem rendelkezhetik a másokéval sem. A jognak egyetlen forrása van: az autokrácia. Ez az önértet tombol a finnországi rendeletben. De önértet ide, önértet oda, az állat nem szerez tudomást róla, s az autokrácia erőlködése mégis csak kárba vészett. Pedig ha mindenáron éreztetni akarta az állatokkal az önértetét, kár volt Finnországba mennie. Van Oroszországban is — ember elég.

MURRI ABBÉ VÉTKÉ. Vigyázzunk: nem Zola Mouret-jéről van szó, hanem az olasz Murri abbéról, akit a Szentatya egyházi átokkal sújtott a minap, kiközösítvén őt az akolból. Murri abbé az olasz reformista-mozgalom vezetője és mint társainak, az a célja, hogy a dogmatikus katolicizmust össze-

egyeztesse a modern tudományossággal és szövetségesekké tegye őket, mielőtt az életerős tudományosság még megadná a kegyelemdőfést a halódó, vérszegény szkolasztikának. És ezért a törekvéseért érte az exkommunikáció. Ez volt a Murri abbé vétke. Ezért parancsolta meg a Szentatya, hogy katolikus hívő se földön, se vizen ne érintkezzék Murri abbéval s még csak akkor se menjen segítségére, ha halálos veszedelemben tudná. Mert ez a veszedelem Isten akaratja, Istené, aki el akarja pusztítani a föld színéről a konok vétkezőt. Ezeket mondta a Szentatya, ég felé emelve puha, fehér kezét és mi, akik eddig nem igen értettük, miért is olyan nagy a Murri abbé vétke, most egyszerre kénytelenek vagyunk megérteni, mintha a pápai kézmozdulat az agyunkról lebbentett volna fel egy homályt terjesztő ködfátyolt... Murri abbénak nem az a vétke, amiért kiátkozták, hanem az, hogy provokálta az exkommunikációt és provokálta azt, hogy az események a leggyászosabban dezavualják a pápai akaratot. Mert alig hogy kiközösítette a Szentatya, Murri mint megválasztott képviselő máris bekerült az olasz parlamentbe. Katolikus ember ne érintkezzék vele! — parancsolta a pápa, amire négyezer ember nyomban a kiátkozottra szavazott. És akit az egyik akolból kiűztek, mint Isten ellen vétőt, azt a jó Isten rögtön besegítette egy másik akolba: a parlamentbe. És vigan érintkezik vele mindenki... Ez az ő igazi vétke. Hogy nem halt bele az egyházi átok villámába, sőt ellenkezőleg: kitűnően megél belőle...

Krónika II.

Nőrablás.

— márcs. 26.

Ezt a cikket ne olvassák színházi cikkeknek azért, mert szindarab kapcsán gondoltam el. A Mirbeau darabját, a *Tűzhely*-et néztem és semmi közöm a drámához, de a meséjében van egy csekélyke mellékes momentum, mely, úgy lehet, az életbölcseége, az írónak pedig csak a felületessége. A szép báróné a kellemetlen parvenü Bironnal szakít, mert becsületes szerelme támadt benne egy fiatal ember iránt. S mikor a katasztrófa rájuk szakad és pénz kell, az asszony inkább kész a nyomorba menni, semhogy ismét ahhoz a kellemetlen parvenühöz forduljon s tiszta szerelmét is feláldozza neki. S ime, nem akar, s ime, megteszi, nemcsak megteszi, hanem könnyedén, frivolul, mosolyogva, szinte boldogan. A hálósobában még mindig a régi rend? Igen és ni, a kedves nipppek is még megvannak. Bravó.

Ugy-e kicsike kis disznóság? Ezt Mirbeau urék elvétették. Ugy gondoltam, hogy egy nő valahogyan megtarthatja a lelki egyensúlyát és a szívbéli közömbösségét, mikor egy közömbös férj mellől számításból is, bizonyos langyos mulatságból is, valaki más mellé szökdös. De lehetetlennek tartottam, hogy egy megutált emberhez álljon ismét egy friss, vérbéli szerelem elárusításával. Az élet kegyetlenül megcsavarhatja a hüvelyk-szorítóját s eseményként minden lehetséges. De akivel ez történik, annak a sikoltása hallik s a könye foly. De Márkus Emilia utasítás szerint boldog és mosolyog!

Ezt nagy hibának, hazugságnak néztem. De nem az. Igen kiváló lelkületű hölgyek csodálkoztak, mikor ezt a kritikát koczkáztattam. Miért? Ez egészen természetes, nincs benne semmi különös. Szinte érthetetlennek találták kifogásomat s ennél fogva én is letettem róla. Életbeli dolgokban többet ér a tény, mint az okoskodás, s az, hogy finom lelkű, tiszta életű hölgyek az ő színházi szabadelvűségükkel ebben a momentumban semmi különöset nem találtak, szintén tény. Adat, melyet épp úgy számba kell venni, mint azt, amiről szó van.

Vajjon mit jelent ez? A francia szerző az arisztokrata nőt akarta lenézni. Farce-nak írta ezt az alakot is és csendes pihával löki oda a közönségnek. Ám a közönség — egy neki egészen idegen közönség — a gyűlöletes sértést, melyet az előkelő hölgyekkel követtek el a francia írók, komoly emberi történetként nézi végig s hajlandó a szinpad bárónéban emberi, női valóságot látni, olyan esetet, mely mással is megtörténhetik, s mindenképpen érthető, ha már nem is helyeselhető.

Az ilyen reakció a közönségben sokkal fontosabb, mint az író véleménye. Hát vajjon mit is mond ez a vélemény? Legyen valaki kellemetlen, gyűlöletes, utálatos, — védekezzél ellene a női jóízléssel, az éles, ellenséges indulatu női kritikával, lennél vértézve vele szemben egy igaz, szenvedélyes és tiszta szerelemmel bár, ha az ember folyton és könyörtelenül akar, ha nagy bajodban meg nem indul könyeiden, nem szánja szenvedéseidet, katasztrófádban egyebet sem lát, mint azt az erőtelenséget, mely ellenállásodat megtöri: akkor valóban megtörik az ellenállásod s ne gondold, hogy behódolásod tönkretett. Ellenkezőleg: a harczon túl lévén, egészen jól érzed magadat annak az embernek karjaiban, aki elég erős, elég kegyetlen és elég komisz volt, hogy meghódíthatott.

Ha így formulázom a tézist, akkor már tisztább a kép. Csak ki kell egészíteni a modern nő képéhez toldott egynémely új és hazug vonással. Például azzal a nemzetközi babonával, hogy a mai nő öntudatosabb és önállóbb, hogy ura a saját érzelmeinek s a testi-lelki világát akarja is, tudja is maga kormányozni. Hogy amikor manapság egy nő valakinek a szívét nyújtja, akkor nemcsak ő a férfié, hanem a férfi is az övé. Hogy a birtokbavétel kölcsönös, mindakettő tulajdonos, de egyik sem lett tulajdonná.

Ez különböztetné meg a feminista szerelmet a régiebtől, mikor a nő tulajdona lett a férfinak. Igaz ez? Látunk mindenféle nőt és mindenféle szerelmet, de legyen egy nő akármilyen uralkodó, zsarnok és szeszélyes a férfival szemben, a külső formák lekaparásával mindenképpen rábukkanunk a tulajdon voltára. Különösen látni ezt a féltékeny nőknél, s vajjon melyik nő nem féltékeny? Olykor utálja az urát, de azért meg is gyilkolná azt, aki az urát elidegeníti tőle. A legjelentéktelenebb ember felesége is féltékeny az urára s dehogy is nyugtatná meg magát azzal, hogy ez az ember igazán nem kellene senkinek. Mi igazolja ezt a féltékenységet?

Aligha más, mint az az érzés, hogy a férfi sikere nem a nő akaratától, hanem a sajátjától függ, hogy azon mulik minden: akarja-e az ember ezt vagy azt, s nem azon: akarja-e a nő ezt vagy azt az embert?

Ez a női érzület alapja, ez a női szeméremnek és ijedt óvakodásának a magyarázata, mikor a legközböbsebb férfival való egyedüllétől is retteg. Ez az alapja az általános rosszmájuságnak, hogy férfit és nőt egyedül tudni s mellékgondolatokat nem táplálni képtelenek. Ez az alapja a leány férjhezadásának is, mely mellett mindig az a kérdés: a férfi akar-e házasodni, s nem az: a kis leány akar-e hozzámenni? Ez az alapja sok-sok boldog házasságnak, mely érdekszálaival vagy kényszeredettségeinél fogva kész pokolnak ígérkezett. S denikve ez az alap azt jelenti, hogy szerelem és önállóság dolgában a nő ma is ott tart, mint a szabin nők elrablása idején: valami más formában ugyan, de a nő ma is sorsának ismeri el a nőrablást.

Megvallom: ezt a tudatot megnyugtatónak tartom. Ellenére általános meggyőződésemnek, hogy semmi emberi dologban nincs hanyatlás, ebben az egyben mégis úgy látszott, mintha volna. Mintha a nőrablás princípiumából is közgazdasági korcs vált volna: a nővásárlás elve. Minden jel erre mutatott. A házasság, mely voltaképpen nővásár örökös ellátás árán, a felszaporodott szerelmi viszonyok rendszere kettesben és hármasban, melynél egészen nyilvánvalóan az egyik fizet, a másik pedig elad, sőt még a női gazdasági emancipáció is, melynek végül mégis csak az az eredménye, hogy az önálló nő vagy férjhez megy, ugyancsak gazdasági alapon, vagy pedig mellékjövedelemre nőül, mely mellett a főjövedelem éppen csak a jó hír fedezetéül hasznos és fontos.

Ez de facto így is van, de a leirt alap ezzel a külső intézménynyel nem változott. A nő, mikor eladja magát, nem eladottnak, hanem a férfi hatalmába kerültnek érzi magát. A hangsúly nem a formán van, hanem a tényen, hogy egyik vagy másik formában a nő kényszerhelyzetben és tehetetlenül áll szemben a férfival, akár álarczos rablókkal fogják le, akár a pénzkérdés iszonyu alternatívája elé állítsák. S a szegény nő védekezik és kétségbeesik ott is, itt is és mindenképpen azt hiszi, hogy legyőzetése katasztrófa, iszonyu, kiheverhetetlen csapás, melyet inkább élete árán is kikerülne, s ha nem kerülte ki, halálosan gyűlölni, elviselhetetlenül utálni fogja rablóját, zsarolóját.

Pedig dehogy. A páholyban ülők egészséges és indifferens érzéke mondja, hogy: dehogy! S aki nem akarja a moralista meddő és haszontalan fontoskodását gyakorolni, prédikálván: ilyen meg amolyan légy, azaz: olyan légy, amilyen nem lehetsz, — az nem fog megütközni, hanem tudomásul veszi ezt a dehogy-ot és nagyon sok jót tehet azzal, ha ezt a tényt elismeri és beállítja minden ijesztő és lealacsonyító színezet nélkül.

Kóbor Tamás.

Haláltáncz.

Ha a pusztán zug a tél
és kopogva hull a dér,
fázó farkas éhen ordít,
a hideg fogat csikordít,
köddel rémes a határ
s száll a téli vad madár;
mikor megfagy mind a vágy,
s meleg vaczok édes ágy
s künn a köd fehér tejébe
aranytojást ver a hold:
akkor ébred régi rémem,
mint a sirból kel a holt.

Lepedősen és fehéren. —
Jőjj csak, régi, régi holt;
ugyse félek tőled,
vesd le lepedődet! —
Ugyis lelkem pusztá táj,
hol jó lélek egy se jár,
nem, még a madár se jár.
Ugyis szívem temető,
lidérczfénnyel fényes,
ahol még a fű se nő
s hantja kénnel kénes.
Ugyis lelkem pusztá táj,
hol jó lélek egy se jár,
élve trónol a halál,
jőjj csak, jőjj el, rossz madár,
vesd le lepedődet,
vesd le bőröd, husodat,
hadd szorítom csontodat,
meztelen csipődet!
Jár a táncz és zörg a csont:
igy se félek tőled;
jőjj, öleld meg, régi csont,
régiszeretődöt.
Fagy ölelget, csont a láncz:
borzalomban, kéjjel —
jár a csont és zörg a táncz —
hadd fürödjünk éjjel.

Honnan tudom, hogy te jössz?
megtelefonáltad.
Lélkemen át utadat
régén megcsináltad.
Felriasztott éjeken
telefonod hangja:
balfülemben élesen
csendült rémharangja: Halló! Halál!
Jőjj csak, jőjj el, régi csont,
ugyse félek tőled,
jőjj, öleld meg, régi csont,
régiszeretődöt.
Vesd le lepedődet —

Babits Mihály.

Séta közben.

I.

Az erkölcs felé.

Az utcán találkoztam Pornográfia önágyosságával, amint szemlesütve siklott tova a déli korzó barátságos színhullámain. Tartózkodó szépségén feltűnt a sűrű fekete túllészövet, mely finom arcvonásait sötét árnyékba vonta. Sőt még álmatag tekintete és kedves hangja is szokatlanul fátyolozott volt. Csak korallpiros, élvezeg ajkai árulták el, hogy rajtuk elcsattant csókok forró izgalmi, bizonyos vágytelt utóérzések vonaglanak s néha olyan sajátságos merengéssel nézett föl az égre, mintha lelke az áhitat fohászában derült volna ki.

Kivette selyemzsebkendőjét, melyből finom ibolya-illat ereszkedett föl a gyenge napsugarak csillogó fonalain. Önágyossága értésemre adta, hogy ez az illat régi ibolyavoltának a jelenbe tévedt reminiscenciája, a tovasuhant évek hervadt koszorujáról lefejtett halavány emlék, a mulandóságnak lábujjhegyeken járó halk mementója.

Elhallgatott, aztán igézően rám nézett, miközben korallpiros ajkai megint kinyíltak:

»Nem tudom, mit akarnak tőlem. Hiszen a közönség deklarált kedvencze vagyok. Mindenütt tárt karokkal fogadnak. Kottáimat még a legelőkelőbb szalonokban is játszzák, s csak az illem által konstruált jó zongorának érdeme, hogy a disszonáns hangok a karcsu billentyűkön majdnem észrevétlenül lebbszennek tova.«

Hangjában aztán mély fájdalom elégiája csendült. Sorsára panaszkodott. Arra a sorsra, mely a Kárpátok bércevidéke és a hullámsörényes Adria közé ékelt földterületről ki akarja üldözni. Elmondta, hogy annyi vigyázó pápaszem és fürkésző nagyítóüveg még sohasem kísérté lépteit, mint mostanában. Majd egy meglepő fordulattal ezt jelentette ki:

»Az abszolút erényesség az erény szintjét szállítaná le.«

Szemeimben kérdőjelek támadtak. Szép ismerősöm megértette a pillantások halk interpellációját, mert nyakának kecses előrebillentése után elmagyarázta nekem:

»Az erény nimbusza az erkölcstelenségtől származik, amint hogy a villamos ivlámpák vakító fényüket a sötétségnek köszönhetik.«

Megint a nyaknak egy szelíd hajlása s megint egy másik téma:

»Az erkölcs hivatott őreiben nincs logika, mert a pornográfia elsőrendű államfentartó tényező. Ha az igazságügyi kormányzatnak némi statisztikai érzelke volna, akkor bizonyára nem üldözne engem, hanem a népesség arányainak okszerű kiterjesztéséért tárczáját rendelkezésemre bocsátaná.«

Elismerően bókkoltam. Önágyossága még folytatta:

»De tegyük fel, hogy a logika mégis csak az erkölcs mellé áll. Akkor ezen erkölcs érdekében minden néven nevezendő pornográfát, az erre alkalmat nyújtó minden eshetőséget, minden czédaságot ki kellene küszöbölni. Mert sokkal több pornográfia van az ember belső életében, mint a könyvesboltok kirakatában. Így tehát minden aggályos produktumot kellene elkobozni, — első sorban a szíveket.«

Ijedten kaptam a mellemhez.

»Mert alapján véve mi is a sziv? A romantikusba játszó pornográfia lakosztálya. Ősapáink és ősanyáink izzó vágyainak gyűjtőmedenczéje, mely átöröklés útján jutott a birtokunkba. Évezredekén át kifejlődött szerelmi lángok robbanó kazánja. Egy ajtó, melyen az utódok ábrándos érzelmek alakjában bekopogtatnak... Az érintetlen leányszirmoknak a sziv az első megrontója. A sziv a gaz csábító, mely kiszolgáltatja az erényt és a becsületet.«

»Birói zár alá helyeztetném a szeparékat, a lefüggönyözött alkóvokat és a különbejáratú garçonlakásokat, mert bennök rejtett serlegekből hörpintik a titkos gyönyörök mámoritalát.«

»Elkoboztatnám továbbá a házasságot is, mert benne elősködik a pornográfia főalakja: a házibarát.«

»Hasonlóképpen elkoboztatnám a közszeretben álló nászéjszakákat, mert ezüstsugarakból szőtt palástjuk alatt újra és újra megismétlődik az első emberpár végzetes bűncselekménye.«

»Elrendelném a konfiskációt az igazság ellen is. A judikatura már úgyis eleget érintkezett ezzel a hölgygyel, aki öltözködés tekintetében még Éva anyánk primitív igényeit sem közelíti meg. Mert Éva a változó divat szeszélyeit legalább a fügefalevél révén ismerte meg, míg az igazság teljesen meztelenül áll a judikatura csarnokaiban.«

»De elkoboztatnám a mitológiát is. Mert a mitológia istenei és istennői még a mai napig sem tudják, hogy Londonban készülnek az elegáns férfidresszek és hogy Párisban komponálják azokat a gyönyörű női toiletteket.«

A bájos asszony ajka egy kissé megpihent, s aztán leggracziózebb mosolyának kíséretében még a következő pajzán megjegyzést applikálta az elmondott szavak tetejébe:

»Szánint pedig visszahelyezném a könyvesboltok kirakatába, mert a vázolt gyökeres tisztogatás után ez a mű már éppen olyan ártatlan volna, mint egy tizenhat éves falusi bakfis virágba boruló tavaszi álma.«

II.

Harpagon.

Multkor láttam Harpagon a kávéházban. Sovány, vézna; őszes haju ember volt. Bal kezéből spanyolfalat rögtönzött, míg jobb keze és tekintete a sáncz mögé bujt. Az öreg runákkal telerovott ábrázatából nem tudtam kiolvasni, hogy mit mivel. Egyszerre csak lehullott egy fénylő karika: aranypénz volt. Az öreg lehajlott érte, de eközben eltávolodott bal keze s egy rakás aranykincsbe engedett bepillantást.

Harpagon becsomagolta a pénzt. Nemsokára megjelent egy piros-pozsgás arcú huszárgyerek, ajkán mosolylyal s ajka felett serkedő bajuszszal. Körülnézett. Meglátta Harpagon. Feléje sietett és üdvözölte, majd pedig ismét eltávozott mosolygó ajkával és serkedő bajuszával... Most már aranyak csengtek a fülébe.

Az uzsora, melyet Harpagon személyesített, egyszerre elborult. Mi zaklathatta nyugtalan lelkét? Bizonyára száz esélyt latolgatott. Hogy viszontlátja-e valamikor még a pénzét? Hogy nem hamis-e a váltó aláírása? Hogy nem fogják-e esetleg uzsoráért beperelni? S amidőn Harpagon felkerekedett, hogy haza induljon, olyan leverten bujt elnyűtt télikabátjába, mint az a

bujdosó, aki nem tudja, hogy hová hajtsa a fejét ziman-kós deczemberi éjszakán.

Harpagon nem kísértetm útjára. A kopott emberek olyanok, mint a kopott melódiák: nem érdekelnek. Ellenben a huszárgyereket felkerestem. A képzelet elvitt engem egy fényes bálterembe, mely csillogott a sok villamlángtól, az ékszerektől, a lányok és asszonyok fehér fogaitól és dekoltált hófehér vállaitól és attól a tisztaságtól, amit kívül mutatnak az emberek. A huszárgyerek előbb egy babaarcba szórta szívének mosolyait, majd egy érett asszonyszépség körül röpködtek fel élczeinek rakétái, végül egy unott arcú, sápadt milliomos-csemete lábai elé rakta hódolatának kaméliás csokrát.

S amikor a teremben a szünetet kiharangozták, a huszárgyerek a büffében az ő hirneves mutatványait produkálta, miként változik át az arany szilárd ércze cseppfolyós testté, lágy, harmónikus műzikává s aztán lassanként lehulltak az asztal alá az illem szigorú korlátai s a szivárványos derüből és negédes örömből pajkos amorettek libbentek elő, amik rózsafüzérekkel fonták körül a huszárnak pezsgőmámorba merült társaságát...

S az aranyak vagy beválnak, vagy egy sötét végzet felé hajtják a huszárt. Vagy megcsinálja a karriert, mely a milliomos-csemete oltárhoz vezetésében csucsosodik ki, vagy pedig becsukja az apa a kasszáját s azt mondja fiának: »Mehetsz Isten hírével! Én nem segítlek többé.« S aztán megtörténhetik az a furcsa eset, hogy a Városligetben valamelyik harmatos májusi reggelen hajléktalanoktól profanizált gyepon a mindig elegáns és mindig vidám egykori huszáronkéntest átlőtt halán-tékkal meg fogják találni.

De az ő eltűnésével a léhaságnak tiz új csatlósa merül fel. A tékozló fiuk élni fognak, amíg az ifjúság és könnyelműség létezik s amíg az uzsorások magas kamatok ellenében kockára teszik a szájuktól megkuporított aranytekerceket. S fognak még szőke és barna eszmények muskátlis ablakai alatt édes szerenáddá olvadó sóhajok zokogni, illatot árasztó virágcsokrok poétikus leányszobákba tovább is fognak belopózkodni s megmarad a költséges fényűzés is, hogy a csillogó külső tollal a belső esztétika tetszését nyerjék meg... Ám ha kiveszne az uzsorások fajtája? Ha a kormány pedikürös tilalma tüzzel-vassal pusztítaná a törvénytelen kamatlábat? Akkor a fiatal, heves vérű dandyknek még a saját apjuk sem hitelezne, akkor a legények csak úgy juthatnának azokhoz a fényes aranyokhoz, ha a természet rendje szerint előbb az égi trónhoz csitálnák a szülőket. Akkor pedig már oly sok minden édes bohóságnak érkeznek el az alkonya. A keblekben tobzódó nóták mogorva diszharmóniákká ridegülnének át, a szerelmi lángok hamuvá zsugorodnának össze és az a nagy idealizmus, ami légi festmények alakjában tündöklött az álmodozók szemei előtt, csörgősipkás bolondnak venné fel eltorzult fiziognómiáját...

Ilyképpen némileg az uzsorás is szolgálja a szépet, ő is kiveszi derekas részét abból, hogy a fiatal emberek életük tavaszi verőfényében enyélő pillangójátékokat üzhetnek. Mert aranyaik felszínre hozzák a kaczagó könnyelműséget, a tánczoló jókedvet, a kaczer sikket, a bókoló gráciát és a kedves léhaságnak még sok-sok feltörő bugyborékát, amik nélkül a világ komor színpadára oly végtelenül kevés fénysugár szökellenék...

Koltai Oszkár.

Az alkoholista.

Iszik.

Halál-pajtásával koczingtat.
Tömjén gyanánt száll rá a füstgomoly.
Ártatlan arczán lázak még se nyílnak.
Sohasem ily józan, nyugodt, komoly.

Iszik, iszik.

Nehéz, hallotti csendbe.
Szemére hüvös mámor szálldogál.
Poharát szertartásosan emelve
Most úgy iszik, akár egy áldozár.

Most úgy iszik.

S az arcza oly setét,
Mintha az élet gyászos gyógyszerét
Emelné busan a halál elé,

Csak azt sajnálva, hogy a földgolyó
Nem egy pohár — tűznedvvel lángoló —
Hogy azt is, azt is kihörpintené.

Kosztolányi Dezső.

Saison.

A gyermek.

— márcz. 26.

Az Ember! Az öreg, orosz csavargó-filozófus, Luka, beszélt nekünk először az Emberről. Arról az emberről, amelyiknek nincs arcza, bajusza, szakálla és nincs ruhája és nincs teste, csak lelke van és mindnyájunk felett ott lebeg egy láthatatlan gondolat alakjában és így testetlenül, páraszerű elvontságában is több mint én, te, vagy ő, több mint mindnyájan együttvéve. Az ember öntudatra kélt az agyvelőnkben. Sok-sok arcz halványodott el és a szárnyaló extázis lázában egy arczot láttunk csupán. Milliő arcz helyett egyet. Milliő ember helyett egy embert. Mindössze pedig csak annyi történt, hogy az embertől, mindennapi ismerősünktől, kedves, vagy nyögös barátunktól elérkeztünk egy érett, magasabb ismerethez, az Emberhez.

Gondoljuk végig ezt a gondolatláncot s higgyünk a becsületességében, higgyük, hogy ez nemcsak szóviccz és nem afféle émelyítő helyesírás-játék, amely nálunk az ujszerűség örvén, néhány jelentéktelen talmi-modern jóvoltából szélteben pöffeszkedik. Ez a szó az emberi öntudat kezdetét jelezte. Ebből csirázott ki az új ember hitvallása s ha ez nem születik meg, talán ma sem írhatok a gyermekről, arról a gyermekről, akiről Magyarországon már három éve beszélünk.

A parkban apró emberkék rablót és zsandárt játszanak. Ártatlan játék és mégis itt egy társadalom, egy elzárt kaszt éli az életet. Egyideig babusgattuk

őket. Szántuk, lemosolyogtuk és korholtuk. Vagy nagyképi henczegéssel velük séjpitettünk. Sok idő kellett ahhoz, míg beláttuk, hogy ez a játék igaz s a gyerekszoba küszöbe előtt mindnyájunknak félelemmel, komoly döbbenettel kell levenni a kalapunkat. Egy idegen világba lépünk. Lenézzük azért, mert nem értjük meg? Lehet, hogy ezek az okos szemű kisemberek a tuloldalról ugyanezt teszik velünk, bajszos, öreg gyerekekkel. Mert ha ezerszer is háborusdit játszanak, ők viselik igazán a háborút. A természettel, a családdal, a társadalommal és más sok bajjal, amelyet mi már csak sejteni tudunk hüvös magaslaturunkról.

Az élet áll velünk szemben s keserves, kemény, idegroncsoló hadviselés az, amivel meghódítja maga számára. Ma még talán csak az fáj nekik, hogy otthon lenézik őket és nem veszik egészen emberszámba. Holnap már egész egyedül lesznek. Jön egy forró, virágos május, mely úgy tüzel, mint a pokol és átfüti buja melegével ártatlan gyermekágyukat és egy éjjel riadtan kelnek, vizet isznak s a tavaszi holdsütésben fehér meztelenségeket látnak. Nem, ezek a gügyögő emberek nem játékbábuk. Egy mikrokozmosz mindegyik. Mindegyikben egy ember alszik. Vágyak, tervek, célok, háborúk, jövődők, verseskönyvek, sejtések, nagyszerű lehetőségek költészete. A pszichológus leül melljük a földre, mint egyenlő az egyenlőkhöz. Orvos, nyelvész, társadalomtudós, jogász figyeli a paprikajancsi és a kereplő mellől suta gesztusukat, szóbotlásukat és könyveket ír az ő bölcsességükről. Nincsen gyermek-naivság. Nincs bohó, mulattató, nyegle gyermek. Mindegyik egy komoly »Werdender«. Egy leendő ember.

Az Országos Gyermekvédő Liga ezen a pszichológiai igazságon vetette meg alapját. Nemcsak emberies részvét és az emberi öntudat gondolata vezette Karsai Sándor dr.-t, a gyermekvédelem ezerkezü apostolát, de az a mély belátás is, hogy van külön gyermeköntudat s hogy a vaskeztüis törvény már merev hajlíthatatlanságánál fogva sem védheti meg egészen a vibráló, folyton változó, rugékony gyermeklelket. A magyar gyermekvédelmi törvény majdnem ideális. Mégis száz és száz kibuvó akad s a paragrafusok görbéin évente sok gyermek boldogsága sikkad el. Találni kellett egy formulát, amely tul a törvény általánosságán, a cikkekbe nem gyömöszölhető szubtilitásokra vonatkozik. Épp úgy, amint a becsületemet is csak egy bizonyos határig védi a törvény s erkölcsi finnyásságaim oltalmáról párбайjal vagy becsületbiróságokkal saját magamnak kell gondoskodnom. Az Országos Gyermekvédő Liga etikai igazságokat keresett s a formulát megtalálta.

Ma már az ország legkülönbözőbb részein tizennégy gyermekotthonban nőnek emberekké az elhagyott kis magyarok. Afféle ideális falanszterekben, ahol Plátónak nem kell szolgámkát végeznie és borsón térdelnie. Ha álmodozni akar, álmodozhat. Ha festésre van kedve, ösztöndíjat kap, külföldre megy és piktor lesz belőle. Minden vonalon az egyénesítés munkája folyik.

A lelki abnormitásokat bölcs pedagógusok nyesegetik. Kilenczéves perditák szelid és okos családok körében a falu tiszta levegőjéből szívják az egészséget és az új életet. A kis zsványok, betörők, gyújtogatók és gyilkosok elé pedig egy munkás jövő perspektívája nyílik és saját szemükkal láthatják, hogy a földön ugyan nincsenek csodák és angyalok, de vannak okos, igaz és jó emberek, akik újra kezükbe teszik vissza az életüket.

Ilyen komoly háttér árnyalja azt a zajos és tarka áprilisi gyermekünnepet, amely szimpátikus reklámlármával és kedves tolakodással csilingel bele a magyar tavaszba. Anglia és Franciaország már tavaly érdeklődött a mi ünnepünk iránt. Most Japánban tartottak róla előadást. Megdagad bennem a lohadó magyarság, ha arra gondolok, hogy a gyermekkultusz a mi speciálisunk s a gyermek, ez a vén ázsiai szó az ugor idiómában emelkedett először eszmei jelentőségre és legeslegelőször itt télt meg nyugateurópai humanizmussal és reális tartalommal. Másutt még a gyermek pisze kedvességeiről fecsegnek. Mi azonban minden náciző előtt felismertük, megszerettük és megmentettük a Gyermekét.

Lehotai.

INNEN-ONNAN.

△ Kornfeld. Főrendiházi tag, vaskoronás lovag és báró lett belőle, mégis csak egyszerűen Kornfeldnek kell őt nevezni, ha egész értékében meg akarjuk becsülni és tisztelni. Ez a név, melyet idegesen finom és sietős olvashatatlansággal szokott a Hitelbank levelei alá írni, épp úgy nem tűr meg maga mellett cifraságot és magyarázatot, ahogy a Goethék és Rembrandtok nem tűrik meg a közelebbi megjelölést. Bár Kornfeld Zsigmond a polgári regisztrálás, Kornfeld az egyéniség, a nagy érték, mely a magyar közéletből kihullott. Tudása, zsenialitása, becsületessége és jósága nagy volt, de karrierjét mégis az egyéniségével csinálta meg s a mérhetetlen haszon, melyet a hazai pénzügyeknek tett, szintén az egyénisége révén háramlott reánk. Kicsi alakjával, erélyesen hátraszegett fejével és gyors, metszően precíz beszédjével szinte pénzügyi Napoleon hatását keltette. Ő vele mint pénzügyi emberrel tárgyaltak, de ő mint ur intézte az ügyeket. Valami különös tiszta, arisztokrata stílus volt minden dolgában, s régen arisztokrata volt ő, mielőtt a bárói titulust megkapta. A tiszta keze is volt pályafutása stílusa. Prágában hiba volt a kréta körül: a tisztakezü Kornfeldnek kellett Prágába mennie, hogy ott a helyzet tisztuljon. Budapesten hiba támadt: a prágai Kornfeldet küldték Budapestre. Szerencsére Bécsben nem támadt hiba, különben elvesztettük volna Bécs javára. Így nálunk maradt s az ő logikus alapossága az ittlétnek minden konzekvenciáját levonta. Magyarrá lett, nemcsak nyelvben, érületben, hanem kivette részét a közügy minden munkájából. Belemerült a közéletbe, közgazdaságiba is, politikaiba is és — amit kevesen tekintenek szintén kötelező közéletnek: a kulturálisba is. A nagy financiának volt egy nagy passziója: a filozófia. Komoly tudósok körében, komoly könyvek fölött szokott Kornfeld pihenni. Most még komolyabb lett ő is, a pihenése is. S a nagy pompa mögött, mely temetésénél ezt a jelentős állású urat megilleti, megvonul az egyszerű gyász, amelylyel minden ismerője bucsuzik tőle.

△ Szegény Kolakovics! Szegény Kolakovics jegyzőkönyvbe mondott egy lágyéksérvet, holott sarkantyut kapott a hasába fenséges urától. Aztán fogta magát és meghalt. Szegény lakáj letagadta az öt sérelmet, ami nagyon megható ragaszkodás jele volna, ha nem lenne az ellenkezője. A szegény fiu egyszerűen azt gondolta, hogy ahol egyszer kapott hasbarugást, ott másodszor is kaphatja. Ennélfogva őrizkedett ellentállni az orvosi vélelemnek, mely lágyéksérvben és lépcsőn való megbotlásban halatta meg, mivel nincs az az ágról szakadt puczdiner, aki a legőrültebb fájdalmak mellett is elhinné, hogy egy hasbarugástól meg lehet halni. Bezzeg ha tudta volna, nem lett volna annyira lojális, de melyik megrugott ember tud arról, hogy ezentul szabad és őszinte, gyűlölködő és boszuálló lehet, mivel az első rugás örök időkre megrughatatlaná rugta?

* * *

Ö Roosevelt jön. Roosevelt komolyan veszi új mesteriségét. Munkatársul szegődött egy laphoz, s azóta elég gyakran ejti bámulatba a világot azzal, hogy a legjobb elnökből milyen rossz újságíró lett. Méltatlan dolog lenne, ha elnöki babérait valaki megtépázná a rossz újságcikkek miatt, mert hiszen alig hiszszük, hogy akadna újságíró, akiből viszont jó köztársasági elnök válhatnék. S ha az újságírónak szabad lenne rosszul elnökösködni, az elnöknek sem lehet tilos rosszul újságíróskodni. A két foglalkozás nagyon messze esik egymástól, s az egyik nem kvalifikálja az embert a másikra. Hogy az esetet mégis tollhegyre tűztük, ennek az a magyarázata, hogy egy régi legendát akarunk vele megsemmisíteni. Egy legendát, melynek különösen nálunk akadt mindig tömérdek hívője. Ahol a talentum vagy szerencse felmondotta idáig a szolgálatot, utolsó menedéknek megmaradt a hit, hogy majd boldogulunk az újságírói pályán. Az elkracholt existenciák ebbe az utolsó szalmaszába kapaszkodtak, s a jó apák is azzal biztatták magukat tökéletlen gyermekeik láttára, hogy nem kell kétségbeesni: ha minden kötél szakad, újságírónak adjuk a fűt. Roosevelt most bizonyosságot tett róla, hogy kár ilyen hitnek hódolni, mert nem mindenikből válhatik jó újságíró. Legalább Amerikában nem. Ezt nyilván Roosevelt maga is érzi, s ezért most dagadozó vitórlakkal siet át hozzánk Európába. Igen, Roosevelt jön. Talán mert ő is ösmeri az európai legendát a végzett emberekről és a boldoguló zsurnalistákról.

* * *

24 A párisi postás-sztrájk. Egyszerre csak elhallgattak Párisban a kopogó Hughes- és Morse-gépek, ölbe hanyatlottak a karok, a posták rekeszeinél pedig hiába ácsorgott ajánlott levelekkel és táviratokkal a tömeg. Máról-holnapra Páris elszigetelődött a világtól, akár valami ostromolt erősség, amelyet megbonthatatlan gyűrűvel vesz körül az ellenséges sereg. Hajh, hogy csikorogtak a fogak, hogy fenyegetőztek az öklök, kereskedők és iparosok pedig százával járultak a francia kormány elé, könyörögve, teljesítse a sztrájkolókat kívánságát, mert különben naponként százazres veszteségek érik a francia nemzeti gazdaságot. És Clémenceau, a radikális, sőt radikó-szocialista Clémenceau elzárkózott a könyörgés elől. Czézári göggel felelte, hogy a sztrájkolókat le kell törni, guzsba kell kötni, mert a kormány méltósága nem engedi, hogy a presszió harczoaival alkudozzanak. Levelek nélkül indultak a vonatok, és az idegesen remegő telegráfdrótokon nem szaladt végig a városból kikivánczozó szó. A vége pedig az lett a nagy harcnak, hogy a postások beadták amugy is görnyedt, hajlott derekukat. A kormánynak nem nagy diadala ez, de annál nagyobb győzelme annak a konzervatív államtannak, hogy a kormányoknak mindig a

fennálló, meglévő rendet kell védelmeznünk, még akkor is, amikor az újért már patakokban folyik a vér az utcán. Ki hitte volna, hogy az »Auróre« Clémenceauja, aki a »Mélée Sociale« című fenséges könyvében mint a tömeg vágyainak víziós költője tűnt a világ szeme elé, valamikor majd bakója lesz a tulajdon álmainak. És mégis így lett. Jobb sorsra vágyó hatvanezer embert igazított most le, hogy konzerválja a fennálló rendet, de ne átkozzák érte, mert csak ő tudja, hogy a nagy harcnak a hatvanezer emberén kívül van még egy áldozata is: jó maga, aki ime feláldozta régi eszményeit, humanitárius ideáljait, mindent, és csak azért, mert mint kormányelnök hivatalból kirendelt védője a régi rendnek...

24 A szegedi pályadíj körül. Szegeden irodalmi pályázat volt, díjjal, zsűrivel és jeligés levelekkel egybekötve. A díj és a zsűri semmi meglepetést nem tartogatott számunkra, a pályaművek se, a jeligés levelek azonban annál inkább, mert amikor a győztesnek levelét kibontották, kitűnt, hogy az új babérkoszorus egy jóra való pesti — asztalosmester. És bár néhai Csepregi Ferencz óta az asztalosok szívesen látott vendégei irodalmunknak, még sem hallgathatjuk el azt a megjegyzésünket, hogy a díjkoszorus Dalnok! uram rosszul tenné, ha a színpad kedvéért elhanyagolná az ő eddigi kedves padját: a gyalupadot. Mert lám, amíg a gyalupadról még irodalmi dicsőségnek forgácsa is telik, hol van az az író, aki a színpadnak dolgozván, bizonyos lehet benne, jut-e majd annak idején a koporsójára való? És van egy másik megjegyzésünk is, az, hogy az asztalosmester diadala nem is olyan nagy meglepetés, mint első eszmélésre hinnők. Legyünk elkészülve rá, hogy az ilyen pályázatokból még szabók, finánczok, utkaparók is kerülnek ki, mert hiszen a pályázathirdetés olyan elévült és lealázó formája az irodalmi ösztökélésnek, hogy hivatásos író el sem fogadhatja és legfeljebb ha a dilettánsoknak nyomja kezébe az írópennát. Amíg pályázatok lesznek: a dilettánsoké a világ, azért is mondtuk, hogy a jeligés levelekben bujkál a meglepetés. Bontották volna csak fel ott Szegeden a többi jeligés borítékot: azokból szintén tisztos iparosok neve tűnt volna ki, azzal a különbséggel, hogy ezek, mint az ortográfiai hibák mivelői, még sem tarthatnak számot irodalmi pályadíjakra!

25 A primadonna memoárjai. Nem tudom, mekkora művésznő volt Odilon Helén, mert önagysága már idős, én pedig még sokkal fiatalabb vagyok, semhogy művészi sikereinek szemtanuja lehettem volna. De a memoárjaiból, melyek most jelentek meg, azt látom, hogy roppant nagy művésznő volt, mert egész kötetre való telik szerelmi kalandjaiból. Ezek a kalandok »Egy gyöngélműjű memoárjai« címmel jelentek meg. A cím elég szépen cseng, s maga a könyv vádiratnak van szánva azok ellen, akik a művésznőt gyöngélműjűsége miatt gondnokság alá helyezték: Így néz ki egy gyöngélműjű nő? Ez a kérdés lapul meg az erotikától pirosuló sorok közt. Mi megadjuk a művésznőnek az elégtételt, hogy nem gyöngélműjű, aki ilyet tud és ilyet mer írni magáról. Rousseaui leplezetlenséggel mondja el hálósobájának minden titkát, s amikor az ember letette a könyvet, az az impressziója, hogy itt egy ravasz eszű asszony üzleti reklámot csinál a maga bájainak. Hosszu sorban vonultatja fel szeretőit, apró részletességgel mondja el házasságtörésének részleteit, s minden sikere után mosolyogva kérdi: ugy-e, nincs több ilyen asszony a világon? És csodálatos, hogy ebben a vaskos kötetben alig esik szó művészetről. A művészi sikereit elfeledte s csak a szerelmi sikereire emlékezik még vissza. Vagy talán a szerelmi sikerekben látja a művészi sikerek kritériumát? Ez az okoskodása arra vall, hogy akármilyen régi művésznő is önagysága, mégis elég modernül gondolkodik...

24 A rehabilitált Svájc: Svájczot, amelynek nemcsak a tehenei, hanem a gleccserei is tejelnek, az utóbbi időben tömördek vád érte, hogy kivetkezett régi liberáliszmusából... Szegény, szép Swyz; neked, akinek a végtelenbe nyúló hófehér hegyek mutatnak példát, most földön tipegő, apró emberkének szeretnénk morált prédikálni. A kicsiségükben. A rövidlátásukban. Mert csak a durvaságokat veszük észre. Mert csak azt látják, hogy az orosz terroristákat nem fogadod be többé boldog öledbe. És hogy őket, a törnek, a bombának, a beteg pszichének lovagjait kiutasítottad, az apró moralisták szeretnék rád sütni a vádat, hogy már nem vagy a régi, a szabadgondolkodó Svájc, amely Calvint adta és Helvetiust, és védelmet nyújtott Rousseau-nak és Voltaire-nak. Pedig a régi vagy ma is, felvilágosultabb, szabadabb minden más országoknál, annyira, hogy a babonák irtásától sem riadsz vissza. Ime, te megteszed, amire egyetlen európai államnak jüdikatúrája sem mer gondolni: megváltoztatsz egy egész törvénykezési rendszert. Svájc szövetségi tanácsa törvényjavaslatot fogadott el, amely nyilvánossá teszi a bünygyi nyomozást, és főként: a vizsgálóbíró munkáját. Amit mindnyájan tudunk, hogy az ilyen nyomozásban, kihallgatásokban mennyi a titkos presszió, az inkvizíciós fondorlat, Svájc nyíltan is bevallja, és restelvéni ezt a középkorból maradt szokást, kiírta. A vizsgálóbíró munkájának eddig még sohasem volt tanuja; a vörös talár titokban dolgozott, és gyötörte és megtörte az elébe kerülő áldozatot, nem is gonoszságból, hanem inkább fanatizmusból... Svájc megszünteti ezt az uzust, és lehetlenné teszi ezt a fanatizmust. Ezéntul a vizsgálóbírói kihallgatások nyilvánosak lesznek Svájcban, csakugy, mint a törvényszéki tárgyalások. Igen nagy dolog ez, ha meggondoljuk, hogy a vizsgálóbírói önkénynek mekkora tere jutott eddig, és ha meggondoljuk azt is, hogy a többi országban még ma is konokul tartja magát az a babona, hogy titokban kell folynia a vizsgálatnak, ahol egy az állam teljes apparátusával támogatott magisztrátus kerül szembe egy mindenkitől elhagyott, védtelen, meggyanusított emberrel. Svájc megtört egy babonát, és hogy övé az elsőség: szívből örülünk rajta...

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— márcz. 26.

A divat. A magyar drámaírók meg fognak bocsájtani Ráth Istvánnak azért a kis topográfiai tévedésért, amely őt az Uránia helyett a *Nemzeti Színházba* hozta. Csendesen és nesztelenül fog visszavonulni és azt is mondhatnám, hogy nyomtalanul. Mert meg lehet állapítani, hogy ő sem az a drámaíró, aki a nagyváros társadalmi életét, a manak fonákságait torzító tükrével belevetíti a drámába. Sőt azt hiszem, ez nem is igen volt szándéka. Ugy képelem, hogy ő csak szociális jegyzeteket akart írni egy báli éjszakákban eltöltött mult alapján Budapest szalonjairól. Ugy képelem, hogy ezek egy sokat tenniszezett úr megfigyelései az életről, az emberekről és a labdákról.

Valakié, aki nyilván ismeri a Múzeum-utczát és a vidékét és sokszor mosolygott a bajusza alatt, mialatt a barátai, félreértvén e mosolyokat, unszolni kezdték őt, hogy mondja el e mosolyok jelentését.

És ő engedett barátai unszolásának...

Az emberek — mondja Ráth István — sok rosszat cselekszenek a pesti társaséletben, de még több rosszat gondolnak és legfőképpen sok rosszat mondanak. Az emberek — mondja — szemtől-szembe udvariasak, de a hátunk mögött pletykálnak. Az asszonyok kaczerak, a lányok szív-

telenek, a bakfisok romlottak, az urak izetlenek, mindenki intrikál és mindenki pletykázik, a báróné a gentryről, a gentry egymásról, a dandy a doktorról és a doktor a dandyról, egyszóval mindenki bicskázza embertársait és ilyen körülmények közt, mi telhetik tőle? — a szerző is nagyot üt botjával a társaság fejére.

Látnivaló, hogy mindezek a hibák nem éppen forradalmi természetűek és megvoltak már derék nagyapáink és derék nagyanyáink idejében és eddig még minden jobb magyar vigjátékiró megemlítette művében Kisfaludy Károlytól Ferenczy Ferenczig. Ámde Ráth István ezt nem az emberi alaptermészet változatlanóságának tulajdonítja, hanem a divatnak. Ő úgy érzi, hogy az emberek azért kellemetlenek, izetlenek és szivtelének, mert divatosak akarnak lenni, mert most ez az utolsó szabás, ez a tónus, ez a caprice-ük és látnivaló, hogy ez megint csak egy kis topográfiai tévedése neki, a társadalmi jelenségek házszámai közt.

A divat léhává és szivtelenné teszi az embert. Öreg urak tarokk közben körülbelül így cserkésznek szociális bölcseségekre. De valahol a harmadik felvonás utolsó jelenetében van egy gomb, arról le kellene fejteni a pantallont, a mellényt, a kabátot és ehhez a gombhoz érdemes volna új öltözetet varrni. Azt mondja egy Hatfalussy kisasszony a régi völegényéről, hogy az már elvesztette a szívét, mert a divat szárnyára kapta az egykori slemilt. Ebben reszket valami az emberi karriér-csinálás szomorú igazságaiból. Ez egy rezignált életfilozófia fellobbbanása, mert ki nem tapasztalta még, hogy mindent elhagy Csabai Pál doktor az érvényesülésért? A szöglestességét, az arcbőre pirosságát, az igazmondását és a naivságát, — a szívét. Ha valaki meg tudná írni azt a szomorúan szép mesét, hogy mibe kerül egy karriér Magyarországon?...

De az drámaíró legyen és ne műkedvelő. Annak jobb ötletei legyenek, mint az, hogy az asszonyok bárkákat és aeroplánokat viselnek a kalapjukon. Az necsak annyit tudjon, hogy egy fiatal lányt hol szokott szorítani a fűző meg a piskótaczipő, hanem azt is, hogy a mi sorsunk zsi. nőirai hol szorítanak. Az necsak annyit ismerjen az életből, hogy szegény lánynak gazdag férj való és viceversa, és legfőképpen ne szegény Beniczkyne novelláiból hasítson ki embereket.

Tikkasztó kívánságok, nagy ürességérzetek vannak erre felé és ezekre azzal felel egy magyar szerző, hogy gyöngö viccceskékkel meg kalapdivat-trükkökkel bocsátja útjára a társadalmi vigjátékot. Lesújtó valami: érezni, hogy odakint, tőlünk pár méterre, vagy kilométerre tragédiák sejtelmek feszülnek a levegőben, fejüket vesztetten lótnak futnak emberek és idebent a színpadon komoly urak arról beszélgetnek, hogy kivel sétálgat az Andrassy-uton Lipták báróné.

B—n.

Vigyázz a nőre! Az ágy... Strófákat lehetne írni és carmen lugubré, hogy miennyire kikopott a bohózatból. Egy nő ébredt benne egykor, mikor George Feydeau még fiatal volt és ez a nő két marokkal szórta szét a forró színházba a tavaszt és a csókot. Pajkos manók, hosszú pilláju fiatal kokottok aludtak dunyhái között lenge ingecskében, bodorított fűrtökkel és gyöngyös fogaik közül kaczerán öltögették rózsás, piczi nyelvüket az erkölcsre. Tapsoltunk nekik és velük fújtuk a szerelmi marseillaise-t. Karcsu ujjakkal kacaját csiklandoztak tofukból. És ma is ott áll az ágy a színpadon. Hatalmas rézágy. Egy fehér szerelmi csatatér. És mi látjuk és nem tapsolunk és nem botrányozunk és nem nevetünk. Csak nézzük és tudomásul vesszük, hogy egy butor van előttünk. Pedig ma már nemcsak egy nő hever benne szigorúan horizontális helyzetben, de a férfi is és ott van, az ágy alatt, a hölgy vetélytársa is. Meg-

vénült az ágy. Unalmas, kiérdemült, elkopott butor lett, mint a többi, lötyögős lábu, szomorú obsitos, melynek már a színházi lomtárban van a helye. A nézőben történelmi hangulatot ébreszt, erkölcsös morfondírozást s csak arról gondolkodik, milyen jó lenne lefeküdni béléje és aludni, aludni, aludni.

Az ágy... Az ágy halála és George Feydeau halála. Akármint is beszéljenek, úgy látom, hogy ők ketten együtt vénülnek meg. A *Vigszínház* előadásán, azokban a percekben, mikor nem boszankodunk a sok lapos és viccslapszerű sablonon, megfigyelhetjük, hogy a vénülő Feydeau hogyan lop önmagától. Az Osztrigás Miczi és a Teknősbéka ötleteit köszöntjük és kissé mulatunk, hogy az agg tüzmester hogyan szeretné még egyszer elpuffantani kilőtt patronjait. Ha fogytán a tűz, jönnek a pantomim-figurák. A keresztapá, a balkáni fejedelem, az apache és a csibész-lány. Egykor mi is az íróval játszottunk. A közönség és a bohózatíró között azonban újabb meglázult a kompromisszum. Minket akar becsapni? Minket akar mulattatni és megbotránykoztatni? A fűrészpörös bábok gyomrába látunk. Ismerjük a tablóvá merevülő képet. A receptet pedig betéve tudjuk s a vén róka hiába írja, misce fiat pulvis. A puskaapor nem robban el.

Az ágy, az ágy... Az ágy és a *Vigszínház*. Nekem kissé fáj, hogy annyira megtalálják egymást. Attól félek, hogy ez a routine, ez a csavarokkal kormányozható, sineken gördülő, mindig célra vezető vigszínházi színjátszás szintén csak sablon s ez vezeti a színházat és a színészeket Feydeauhoz, az ágyhoz és a sablonhoz. Góth, Góthné, Vendrey, Tihanyi, Szerémi pompás, de ki tud róluk újat mondani? A színjátszásban nem talentumokat keresünk, de zseniket. A színházban pedig nem sikosságot, kacaj-salvékat és mennydörgő röhejt, de valami bizonytalanabbat, ígérőbbet és befejezetlenebbet, ami a művészethez közelebb áll. Egyszer szeretnék egy ilyen estről írni. Nem lenne kedve ennek az elsőrangú, de nagyon józan színháznak egy kicsit bukdácsolni és repülni?

Punin.

Az Uránia. A magyar tudományos reneszánsz egyik jelentős eseménye volt az, amikor tíz évvel ezelőtt tudósaink és a tudományok kedvelésével mindjobban elteltő kiválóságaink, élükön Molnár Viktorral, a mai államtitkárral, megalakították az Uránia Magyar Tudományos Egyesületet. Egy tetszett akkor, hogy a kicsiny kezdet csak halk jövőt ígér, hogy az önként vállalt munka csak a hangos kudarcznál is végzetesebb megmosolygást hozza, vagy pedig csupán kárbavesző meczénaskodást ró a lelkesülő kicsiny csapatára. És nem így történt. Abban az időben, amikor reneszánszunk még nem volt öntudatára ébredt, amikor a munka még csak rendszertelenül, csak lelkesedés okán folyt, Molnár Viktor tekintete lelátott a jövő szemhatárának a pereme alá, a lelke ihletetten érezte meg, hogy új szervezet kell, új főkus a meginduló tudományos munka számára, hogy el ne kallódjék semmi abból, amit a megfeszült energiák olyan vágyakozva, egymással oly nemesen versenyezve produkáltak. S mivel valódi szükségéből indult ki, csakhamar bámulatos lendülettel emelkedett fel az Uránia. Kicsiny, elszürkülő tudógyülekezet helyett eleven szervévé vált az életnek, hatalmas mozgatójává a tudás népszerűsítésének, alvó intézmények álmára ráno, erős belső energiától hajtott intézmény. S ez energiának a legnagyobb részét Molnár Viktor tevékenysége, eszmében való gazdagsága szolgáltatta. Az egyesületnek a publikummal legközvetlenebb kapcsolatban lévő része, a Rákóczi-uti Uránia-színház csakhamar szívesen keresett előadóhelye lett európai híre tudósoknak, utazóknak s a magunk gárdája legjavának. S bent az egyesületben is szakadatlanul folyt a munka, a siker érzetén szárnyra kapó erő megalakította a vidéki szervezeteket is, egyetemessé téve a célra való

törekvést. A vidéki felolvasások és a vidéki munkásgimnáziumok a szabad oktatásnak eddig páratlan sikerét hozták meg, a tudomány iránt való érdeklődésnek páratlan mértékét ébresztették fel. S ma, tíz év után, amidőn az Uránia szombaton, a hó 27-én fogja tartani tizedik közgyűlését, Molnár Viktor, az egyesület elnöke büszkén hivatkozhatik a multra, amelyen át dolgoztak »hideg szívvvel és meleg tárgyilagossággal« s tekinthet az általa szerzett jövő-elé, amelyben továbbra is »elfogultság és pártosság nélkül hirdetik a tudomány és az értelmiség szózátát a népnek«. Erős életet, nagy jövőt szerzett a magyar tudományosságnak az Uránia megalkotásával Molnár Viktor, aki most, tíz év múltán sok sikerének egyik legszebbjére, legáldásosabbjára tekinthet vissza.

ZENE.

Strauss Elektra-ja Bécsben.

A nagy zenei esemény az idén feltétlenül az *Elektra*. A szennázció megindult Drezdában, átszármazott Berlinre s most a konzervatív Bécs is hitelesítette. Realitása tehát kétségtelen. Strauss ur váltóját elfogadta a világ. Most már csak a másik kérdés van hátra: a lejárát. Szezónra szól, vagy prolongálja a história? Hiszem az utóbbit. Strauss szertelenségeinek rendszere oly nagy, a méretekben oly grandiózus, hogy rég összeroskadt volna saját sulya alatt, ha valami óriás belső erő össze nem tartja. Az egyetlen erős érv, amelylyel Strauss Richárdot támadják, az, hogy zenei kitalálása nem áll arányban külső eszközeihez. Igaz. De ez nem az első eset a zenetörténelemben. Gluckra ugyancsak mondták, és Berliozra is. S ez mégsem változtat történelmi jelentőségükön. Jöttek később, akik tematikai tartalommal töltötték meg az ő kereteiket. S hozzá tudunk-e szólni egyáltalán Strauss tematikájához? Hisz alig vagyunk képesek áttekinteni. Zongorakivonatból böngészni ezt a zenét, ostobaság. Nincs gyámoltalanabb, tökéletlenebb, sivárabb és hazugabb valami, mint egy Strauss-féle zongorakivonat. Egyszerűen nem a darab maga. Eszembe jut a régi hasonlat a festményről s a megrajzolt másolatról. Rafaelról, Rubensről rajzolhattak kópiát. De tessék egy modern kép színhangulatait, foltjait visszaadni vonaltechnikával. A zongorakivonat a vonaltechnika, Strauss orkesztere pedig csupa határozatlan színfolt... Marad tehát a partitúra. De mily kevesen ismerik Strauss operáinak partitúráját. Ha tanulmányozzuk is, úgy járunk vele, mint Bülow járt a *Trisztán*-nal. »Mindennap — írja Lisztnek — újat találok benne, ismeretlent, meglepőt. Ungekanntes, ungeahntes...« Kénytelen-kelletlen meg kell adnunk Straussnak is a bókot, hogy probléma gyanánt tiszteljük. Hallottam a *Feuersnot*-ot, jól megedződtem különféle színpadokon végigtapasztalt tiz-tizenöt *Salome*-előadáson; de bevallom, fölötte zagyvák és tökéletlenek voltak kritikai impresszióim, mikor tegnapelőtt a bécsi operaházban *Elektra* dübörgött el mellettem. Kellemetlenül éreztem volna magamat, ha véletlenül egy zenebriganti rám szegzi a revolverét, ezekkel a szavakkal: Kritikát vagy életet! Éreztem valami nagyot, lesújtót. Inkább fiziológiai beszámolót adhatok, mint esztétikait. Az első jelenés, az öt leányzó a kútnál (Strauss Hoffmannsthal tragédiáját zenésítette meg szórul-szóra) zeneileg nem igen érdekelt. Walkürök orditoztak *Salome* nyelvéen. A kép kötött le: a mikénei várudvar, pompás ősepitmény, végig plasztikus. Hatalmas lépcsővel, föl a hátsó bronzkapuig. A késő délutáni nap sárgáspirosan tüzi rá az asszonyok meztelen vállára. Ősi hellászi levegő az egész képen. A filageiai Apolló-templom amazonfrizeit látom megelevenedve. Beugrik Elektra, a vadmacska s most

már Strauss orkesztere is kezdi a szédületes játékot, vége a fantázia tisztas archéológiai csapongásának. »Elektra mint egy állat ugrik vissza buvóhelyére«, írja Hoffmannsthal instrukciója, s ezután Elektra folyvást kiugrik, beugrik, kuszik, csuszik, megvadul, meglapul, köpdös, lökdös, vakar, kapar: csak egy operettversíró tudna még több asszonancziát ezekre a perisztaltikus görcsmozgásokra. És végül a hies haláltáncot járja, exaltált, őrvongó, ditirambikus léptekkel, »mintha hullák fölött járna«. Micsoda kéj ez Strauss Richárdnak! Micsoda tobzódási alkalmak! Ami Hoffmannsthalnál hisztéria a négyzetben, az Straussnál hisztéria a harmadik, negyedik, x-edik hatványon. A hatás persze kolosszális. Az emberek a nézőtérben, kezüket a zsölle két támlájának feszítve, ágaskodtak s így nézték. Leintés. Pisszegés. Dehogy hallani a pisszegést. A szomszéd a helyére ránczigálja vissza a kis izgatottat. S árad, zudul tovább a hangtömeg. Jobbra egy rémületes akkordot fujnak a puzonok és trombiták, balról más (egészen más) akkordot fuj nyolcz kürtös, fölőleges mondanom, fortisszimo. Mintha fejem két malomkerék közé került volna. De az egész dolog hatalmas, borzalmasan szép. Végül fáj a fejem, fáj a derekam, megvesszőztek, megköveztek, kerékbe törtek. S azért mégis csudálatosan mély, nagy a művészi impresszióm. Ami a kellemetlen érzést illeti, tudom, hogy az idegeinkben van a hiba. Még nem eléggé erősek, vagy nem eléggé tompák. A legbántóbb disszonancia Strauss zenéjében egyelőre az, amely az ő muzsikája és a mi idegrendszerünk közt van.

Kern Aurél.

Művészet.

Unio.

A kávéházi piktor-zsargon ugyan »uj-szövetség«-nek nevezi, ellentétben a szövetséggel, mely ezek után bizvást felveheti az »ó-szövetség«-nevet, de a hivatalos neve *Unio* lesz s amolyan államnak készül az államban. A művészeti politika parlamentje tudvalevőleg a Magyar Képzőművészek Országos Egyesülete, mely bizonyos tekintetben a Képzőművészeti Társulat és a Nemzeti Szalon felett áll, melyek mintegy delegációi ennek az erkölcsi testületnek. Már tudniillik a művészeti politika szempontjából. Mert a kiállítások, melyek a publikum elé kerülnek, csak végső eredményei ennek a művészeti politikának, ám hogy milyenek a kiállítások, az ott dől el javarészen a piktorparlamentben: a képzőművészek egyesületében. Paraszti észszel ugyan azt hihetné az ember, hogy a jó kiállításhoz nem kell egyéb, mint hogy a művészek jó képeket fessenek, ám a gyakorlatban még sok más befolyás is érvényesül. Csak kettőt emlitünk itt: a zsűrit és a rendezést, melyek éppen annyira befolyásolják a tárlatokat, mint maguk a kiállított műtárgyak. A zsűrit pedig — mindkét társulatban — a művészek választják — ez az ugynevezett művészeti autonómia — s ők küldik ki a rendezőbizottságokat is, itthon csak úgy, mint az internacionális tárlatokra.

Már most tetszik ugyebár érteni, hol kezdődik a piktorparlament szerepe? Hát ott, hogy ebben a parlamentben állítják fel a hivatalos juror-jelölteket, az előadókat, a tárlat-rendezőket, a vásárló és díjkiosztó bizottságokba a tagokat. Az ilyen hivatalos jelölés ellen az egyes ember ágálása olyan hiábavaló, mint amely hiábavaló egy-egy külön sza-

vazat a tömeges hivatalos szavazattal szemben. A hivatalos jelöléseket pedig esetről-esetre mindig az a csoport intézi, amelyik — mint külön frakció — többségre tudott vergődni az egyesületben. Szóval: végeredményében minden művészeti kérdést *majorizálással* döntenek el, pedig, ha van terület, hol non numerantur, sed ponderantur, az bizonyára a művészet, ahol mindig több volt és lesz a mesterember, a kisiparos, mint a — művész.

Legutóbb szövetség cím alatt tömörült egy ilyen frakció, magához ragadva a hatalmat és a vezetést a művészeti közélet egész területén, s hogy miképpen élt, helyesebben élt vissza ezzel a hatalommal, azt az utolsó esztendő kiállításainak színvonala s a napokban a londoni kiállítás kitüntetései — azt hiszszük — eléggé illusztrálták.

A *Hét* ismételten rámutatott ezekre az anomáliákra s e sorok írója az illetékes tényezők előtt kifejtette az orvoslás módját is, mely nagyon egyszerűen abból áll, hogy a régi egyesületet fel kell robbantani s helyébe olyan alkotást kell életbe léptetni, melyben a csoportok — tekintet nélkül számbeli erejükre — egyenlő súlyú szavazatokkal birjanak, s melyben külön csoport gyanánt helyet kell adni a modern festőifjúságnak is, mely a mai alakulások mellett teljesen hajléktalan. E koalíciós világban ez a koalíciós ötlet szinte magától kínálkozott, s hogy mindeddig meg nem valósult, annak egyszerű oka az, hogy a jó piktor csak festeni szeret s csak azok politizálnak, kiknek a kortes-szerep egyben az érvényesülést is jelenti. Most azonban végre mégis megalakul az *Unio*, — közel száz aláírás máris biztosítva van — részt vesznek benne a modern magyar művészet összes vezető egyéniségei és csoportjai: a Miénk, a gödöllőiek, a szolnokiak, a fiatalok, s így az erkölcstelen és egészségtelen állapotok szanálása közvetlen küszöbön áll.

A művészeti reakció helyébe modern, progresszív politika lép, ha ugyan az *Unio* beváltja azokat a reményeket, melyeket megalakulásához fűzünk: nevezetesen, ha szíven fogja viselni az új nemzedék sorsát, a fiatal festőgeneráció érvényesülését is. Mert ellenkező esetben rá is csak az a sors vár, mint az ó-szövetségre. Már pedig, ha az ó-szövetség és az új-szövetség is csődöt mondanak, a publikum lesz az, mely le fogja szedni művészeinkről a keresztvizet, s akkor aztán piktoraink igazán — pogányul fogják érezni magukat ebben a valláserkölcös magyar világban.

Tövis.

Morelli. Az öreg Doby Jenő után alig egy évvel ime elment szegény Morelli Gusztáv is, akit kollégái, tanítványai egyaránt csak »Morelli papá«-nak neveztek. Vele kihalt utolsó sarjadéka annak a régi grafikus-fajtának, mely jóformán csak a fametszést kultiválta. Emlékszünk gyermekkorunkból: hány Zichy-kép alatt s hány illusztráció alatt láttuk az ismert signumot: »fába metszette Morelli«, de szinte csak most, halála után tűnik fel, mennyire megritkultak azóta ezek a fametszetek. Az utolsók egyike talán a Feszty Árpád millenáris körképe: »A magyarok bejövetele« volt, míg virágkorát a Morelli művészi ipara »Az osztrák-magyar monarchia irásiban és képben« című vállalat idején élte. Ez volt szinte az egyetlen időpont, mikor meg tudtuk érteni, hogy a Morelli-féle fametszés eltarthatott nálunk egy embert, s az volt talán ebben a fametszésben a legnagyobb művészet is: hogy Morelli meg tudott élni belőle. Eleinte még csak ment valahogy ez a grafikus-ipar, de a fotokémia

röhamos fejlődésével egyre jobban elvesztette létjogosultságát, úgy hogy utóbb tanszékét is megszüntették az Iparművészeti Iskolánál. Amugy is drága volt ez a tudomány: a magyar államnak szinte tizenötezer forintjába került évente, hogy nevelhetett két-három embert — a bécsi államnyomda részére. Mert oda kerültek a tanítványai; ott még használhatták őket. Mikor Jacobit meghívták a bécsi államnyomdába, szinte megremült: honnan vegyen maga mellé munkatársakat. Bécsben már rég nem kultiválták akkor ezt a fametszést. S akkor eszébe jutott, hogy a grafikai művészet terén Magyarország jó másfél-évtizeddel hátrább áll Ausztriánál, itt még bizonyosan akad anyag nekivaló. És elvitte magával Morelli papa tanítványát: Chabadát és még néhányat, azt a három-négy embert, aki a Morelli tanterméből utolsónak került ki fametszőül. Ezzel aztán vége lett a tanszéknek is. Morelli papa igazgatói címet s Ferencz József-rendet kapott, s mint jubiláns professzor elment most az örök nyugalomba, hova az uttörőknek kijáró kegyelet és hálás emlékezet kísérté.

IRODALOM.

A világ szíve.

Ami a modern tudományt minden idők tudományos törekvései fölé helyezi, az az élethez való szoros kapcsolódása. A mai tudomány nem terméketlen, szürke elmélkedés immár, mint a legujabb ideig, sem pedig fantasztikus álmódosítás, mint annak előtte, hanem az élet realitásainak, tényeinek megfigyelése és konstatálása.

Ez az átalakulás pedig nem csupán a természet-tudományokat érintette, hanem azon ismeretköröket is, melyek az emberek csoportjaiban végbemenő nyilvánulásokat tartják számon. Így lett lassan-lassan komoly törvényszerűségeket kifejezésre juttató tudomány az is, amit régente erőszak és ötletszerűség irányítottak: a *politika*. Mint a barométerből az időjárásra, azonképpen lehet ma már teljes biztonsággal bizonyos politikai konstellációkból az egész állam anyagi erejére, jövőbeli fejlődésére, életképességére vagy képtelenségére következtetéseket vonni. Ahogy a mérnök géteket emel a vízáradásnak, úgy kerülhet el a társadalmi mérnök is válságokat megfelelő szociális intézmények tudatos létrehozása után.

Az ilyen, az okok ismerete alapján folytatott és a következményeket szemmel tartó munkásság pedig nem csupán egyszerű, kiskörű társadalmi szervezetekre áll, hanem bonyolult birodalmakra, nem pusztán kis községekre, hanem hatalmas államok kapcsolataira is.

Fényes bizonyosságát nyújtja ennek a kiváló amerikai szociológusnak, Brooks Adams-nek »The New Empire« című könyve, mely mostanában jelent meg német fordításban »Das Herz der Welt« címen, mesteri módon világítva meg azt a sok kérdést, mely az Egyesült-Államok imperialisztikus törekvéseihez fűződik.

Aki a legujabb idők irodalmi áramlatait figyelemmel kíséri, annak feltűnhetett, mily sokoldalú megvilágítást nyernek Amerika társadalmi viszonyai. Gazdasági, politikai és szociológiai szakmunkák csak úgy, mint regények, novellák ennek az új, fiatal, életerős nemzetnek közállapotaiból meritik tárgyaikat. Mintha csak ennek a friss, bizsergő életnek felszívásából akarna a vénhedt Európa új erőt meríteni! És önkéntelenül feltolul a kérdés, hogy miért áll Amerika az általános érdeklődés központjában? Miért nem várjuk a nagy

forradalmi átalakulásokat immár Franciaországtól, a tudományos vívmányokat a németektől, a gazdaságiakat az angoloktól, hanem mindezt a sok koncentrált energiát az Egyesült-Államoktól?

Brooks Adams megfelel erre a kérdésre: Azt mondja, hogy Angliának a bur háború óta tanúsított fokozatos elgyöngülése óta a viláfgorgalom fókusza eltolódott az oceánra és hogy a szociális ciklon forgataga az Egyesült-Államok fölött kerekedik és hogy az emberek e forgatagon belül példátlan tömegekben és soha nem látott sebességgel mozognak, más szóval a világ energia-központja, a világ szíve Amerikába tevődött át. Mert Adams is azt vallja, mit sok tudós elődje, hogy az emberi társadalmak valósággal élő szervezetek tagokkal, vérkeringéssel és szívvvel és hogy e szervezetek legbonyolódottabbjai oly gazdasági rendszerek, melyek több, közös vérkeringéssel bíró, érdekeikben megegyező nemzetből állanak.

Adams organikus szociológiája azonban nem az a rossz jogászok által ügött természettudományi műszóhasználat, mely erőltetett hasonlatokban merül ki s mely kínos tudálékossággal próbálkozik a társadalmi szervezet felhámjáról, végtágjairól s hasonlókról elméleteket alkotni. Nem is pusztán analógia az, amit »a világ szíve« kifejez, hanem annak a megfigyelésnek az elméletbe öntése és társadalmi összefüggéseken való kimutatása, hogy mentől gyorsabb lesz valamely élőlény vérkeringése, annál nagyobb feszültségnek van szíve kitéve, míg egy ponton e feszültség oly fokra hág, hogy az egész szervezet életét veszélyezteti. Ezért nagyjelentőségű az erőnek az a működése, mely az Egyesült-Államokban tapasztalható. Képes-e ez az ország a saját belső alkatalmát fogva arra a világtörténeti szerepre, hogy egy új imperium hordozója legyen? Képes-e akkora energiák fölött uralkodni, akkora tömegeket igazgatni, mint aminők ráneheznek? Vagyis élettani nyelven szólva, kibírja-e ez a szív azt az óriási feszültséget, melyet a mindenünnen feléje tartó erőtömegek reágyakorolnak?

Ez a tulajdonképpeni kérdés, mely nem csupán az Egyesült-Államokat érdekli, hanem minden országot, mely akár gazdasági okoknál, termelési, forgalmi érdekeknél fogva, akár pedig személyileg van Amerika körül érdekelve oda kivándorolt polgárai révén.

A külső jelek e tekintetben nem igen kedvezők. Az Egyesült-Államok minden erejük és fejlődésük mellett is a bomlásnak, a társadalmi káosznak, az anarchiának oly csiráit mutatják, Adams szerint oly »kongesztíót«, mely arra utal, hogy ebben a hatalmas szervezetben valami belső ellentmondás van. És ezt meg is találja. Ez ellentmondás abban áll, hogy amíg a gazdasági élet egységre törekszik, addig Amerika politikai élete, a hagyományos republikánizmus, a széttartó decentralizáció elvét juttatja érvényre. Amint a bajok forrása ez a republikánus széttartás, akként a gyógyulás egyetlen eszköze az imperialisztikus egység. Praktikusán a kérdés azon fordul meg, hogy tud-e Amerika a kívénült igazgatás és a forrongó, friss, fiatal gazdasági irányzatok között összhangot létesíteni.

A válságos helyzetet azonban nemcsak gazdasági és intellektuális tünetek mutatják, hanem érzelmi, pszichológiaiak is. »Akár a családi köteléknek mind nagyobb mérvű felbomlását, akár a vasutak, bányatulajdonosok könnyelműségét tekintjük, melyet ezek mások élete irányában tanúsítanak, akár a nagy ipari testületek gögjét szemléljük, melyek tulhatalmasok ahhoz, hogysem valamely irányban rendszabályozhatók volnának, avagy a fosztogatók karmai között vonagló községi élet-tehetetlenségét, az anarchizmus terjedését, —

mind, mind azt mutatja, hogy Amerikában a társadalomnak az egyénre gyakorolt hatása gyöngé. Az engedelmesség elve csődöt mondott. Amde a törvény megvetése az összetartás hiányának nyilvánulása, mely mindig a társadalmi feloszlás előfutárja.«

A társadalmi egységet csak az új imperium képes megvalósítani. Ez imperium új annyiban, amennyiben nem a fizikai meghódítás gondolatát akarja kifejezni, mint ahogy ezt a közkeletű imperializmus teszi, hanem egy oly központi erőét, melynek az volna a hivatása, hogy a társadalmi élet mozgásának gyorsabbodásából eredő surlódásokat mérsékelje, más szóval oly államhatalmi szerveket, melyek a gazdasági fejlődéshez alkalmazkodni tudnak. Ez pedig csak egy új szellemtől, új irányzattól várható, mint ahogy minden társadalmi reorganizációt egy új szellem kísér. Ha ez az új szellem, az új igazgatási elv utat törhet magának Amerikában, úgy a nyugati kultúrát nincs okunk féltetni, a világ szívverése helyreáll és a sulypont megmarad az Egyesült-Államokban. Ha azonban ez ország belső ellentéteinek sulya alatt összeroskad, akkor a világ vérkeringésének csomópontja ismét eltolódik, valószínűleg a Pacific-oceánra túl Ázsiába, hol a központi hatalmat erősen kifejlesztett imperiumoknak kell majd ezt a szervezési munkát megvalósítani. Ennek a folyamatnak pedig nagy ára volna: a nyugati civilizáció pusztulása, vagy a legjobb esetben beolvadása a távol Kelet évezredes kultúrájába.

Ezek az amerikai tudós konklúziói és ki tudja, mennyire adhat neki igazat egy állandóan fenyegető japán-amerikai háború?

Bede Ádám.

HETI POSTA

Szeged. Tömörkény. A Dugonics-társaság kitüntetését igen nagyra taksáljuk és a diplomát leveles ládánk legféltettebb kincsei között fogjuk őrizni. De mi lesz a halpaprikással? Mi mindig azt hittük, hogy a Dugonics-társasági tagsággal halpaprikás is jár!

Miskolcz. Dr. H. D.-né. Czégeket elvből nem ajánlunk. Két czég azonban annyira közismert, hogy nem vétünk az elv ellen, ha nevüket ide iktatjuk. Az egyik: *Kováld Péter*, a másik *Lohr Mária*. Akármelyikhez fordul, meg lesz elégedve.

Kaposvár. I. A Médikét még nem olvastuk el.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Kitüntetések egész sorozata érte a *Kálmán-féle szab. Biborpaprikát*, mert az a legjobb. Árjegyzéket ingyen küld Kálmán József paprikanagykereskedő, Szeged, Dugonics-tér 19.

Arcc-massage fölösleges Orizol vagy rizsvaj törv. véd. Az éretlen rizs tejnemű nedvéből készített csodás és gyors hatású arcc-szépítő. Teljesen kisimítja a ránczokat. Egy adag ára 3 korona 50 fillér. Főraktár Magyarország részére: Budapest, Török-gyógyszertár, Király-utca, Kolozsvárt: Dr. Biró gyógyszerháza.

Az Urlovasok Szövetkezetének f. évi versenyei a következők:

Alag első tavaszi meeting: márczius 28, 30, április 1, 3, 4.
Alag második tavaszi meeting: április 11, 12, 14.
Pozsony: május 3, 4.
Alag nyári meeting: június 10, 12, 13.
Siófok: július 3, 4.
Tátra-Lönnicz: augusztus 8, 10, 12.
Alag szeptemberi meeting: szeptember 8, 9, 11, 12, 14.
Alag szeptemberi meeting: november 4, 6, 7.

A női szépség titka, hogy a toilette-asztalról ne hiányozzanak a hírneves **KRIEGER-féle AKÁCZIA-szépítőszer**ek, mint a páratlan akácia-arcczenőcs, akácia-puder és akácia-zsappan, melyek kaphatók a **KORONA**-gyógyszertárban Budapest, Kálvin-tér, Baross-u. sarok. Postai szétküldés naponta.